

RiMe

Rivista dell'Istituto
di Storia dell'Europa Mediterranea

ISSN 2035-794X

numero 10, giugno 2013

«Con se degen los càrrechs supportar entre los ciudadans». Administració municipal i identitat urbana a Girona (1350-1440)

Albert Reixach Sala

DOI: 10.7410/1056

Direttore responsabile

Antonella EMINA

Direttore editoriale

Luciano GALLINARI

Segreteria di redazione

Esther MARTÍ SENTAÑES

Comitato di redazione

Grazia BIORCI, Maria Eugenia CADEDDU, Monica CINI, Alessandra CIOPPI,
Yvonne FRACASSETTI, Raoudha GUEMARA, Maurizio LUPO,
Alberto MARTINENGO, Maria Grazia Rosaria MELE, Maria Giuseppina MELONI,
Sebastiana NOCCO, Michele M. RABÀ, Riccardo REGIS, Oscar SANGUINETTI,
Giovanni SERRELI, Giovanni SINI, Luisa SPAGNOLI, Patrizia SPINATO BRUSCHI,
Massimo VIGLIONE, Isabella Maria ZOPPI

Comitato scientifico

Luis ADÃO DA FONSECA, Sergio BELARDINELLI, Michele BRONDINO,
Lucio CARACCILO, Dino COFRANCESCO, Daniela COLI,
Miguel Ángel DE BUNES IBARRA, Antonio DONNO, Giorgio ISRAEL, Ada LONNI,
Massimo MIGLIO, Anna Paola MOSSETTO, Michela NACCI, Emilia PERASSI,
Adeline RUCQUOI, Flocel SABATÉ i CURULL, Gianni VATTIMO,
Cristina VERA DE FLACHS, Sergio ZOPPI

Comitato di lettura

In accordo con i membri del Comitato scientifico, la Direzione di RiMe sottopone a referee, in forma anonima, tutti i contributi ricevuti per la pubblicazione

Responsabile del sito

Claudia FIRINO

RiMe – Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea (<http://rime.to.cnr.it>)

Direzione: via S. Ottavio, 20 - 10124 TORINO - I

Tel. +39 011670 3790 - Fax +39 0118124359

Segreteria editoriale: via G.B. Tuveri 128 - 09129 CAGLIARI - I

Telefono: +39 0704036 35 / 70 - Fax: +39 070498118

Redazione: rime@isem.cnr.it (invio contributi)

Indice

Ringraziamenti

- Antonio Forci - Maria Giuseppina Meloni
En nom de Nostre Senyor Deus Jhesu Christ e de Madona Santa Maria. *Lo statuto inedito di una confraternita religiosa nella Cagliari del '300* 5-56
- Manuel Joaquín Salamanca López
Alfonso de Castro y Villasante: primer archivero de Villa (Madrid) 57-89
- Andrea Corda
1974-1978: la sfida di Tuttoquotidiano alla concentrazione editoriale in Sardegna 91-125
- Lilian Pestre de Almeida
Réflexions sur les traces italiennes pour et dans une poétique antillaise: Édouard Glissant 127-154
- Andrea Corsale
Esperienze di partecipazione e sviluppo del turismo rurale fra Sardegna e Romania 155-181
- Silvia Aru
Il cammino di domestiche e "badanti". Mobilità e questioni di genere 183-212

Dossier

Le identità nella Corona d'Aragona.

Nuove linee di ricerca

a cura di

Esther Martí Sentañes

- Esther Martí Sentañes
Introduzione / Introducció 215-217
- Jesús Brufal Sucarrat
La medina andalusina de Lleida en el segle XI: Identitat i societat 219-244

Vicent Royo Pérez	
<i>La identitat col·lectiva del camperolat valencià en la Baixa Edat Mitjana</i>	245-292
Albert Reixach Sala	
«Con se degen los càrrechs supportar entre los ciutadans» <i>Administració municipal i identitat urbana a Girona (1350-1440)</i>	293-345
Chiara Mancinelli	
<i>Aproximación al análisis económico del convento del Santo Espiritu del Monte: un ejemplo de los estudios sobre la organización económica de conventos mendicantes en el marco del Mediterráneo</i>	347-370
Carolina Obradors Suazo	
<i>Council, City and Citizens. Citizenship between legal and daily experiences in 15th century Barcelona</i>	371-418
Rosa Rosciglione	
<i>La Sicilia di Ferdinando de Antequera. Il caso delle universitates siciliane</i>	419-464
Gavina Costantino	
<i>L'identità giuridica degli ebrei di Sicilia nel basso medioevo: servi e cittadini</i>	465-486
Sara Caredda - Ramon Dilla Martí	
<i>Imagen y taumaturgia en época moderna. El culto a Salvador de Horta en la antigua Corona de Aragón</i>	487-513

Forum

Luca Lecis	
<i>La Chiesa in Africa tra evangelizzazione e inculturazione</i>	517-538

Recensioni

Grazia Biorci	
<i>La biblioteca di Alfonso II Del Carretto marchese di Finale. Libri tra Vienna e la Liguria nel XVI secolo, di Anna Giulia Cavagna, Fonti, memorie e studi del Centro Storico del Finale - 2, Finale Ligure, 2012</i>	541-543

Ringraziamenti

Desideriamo ringraziare formalmente i colleghi della redazione – Riccardo Condrò, Gessica Di Stefano, Claudia Firino, Maria Grazia Krawczyk e Giovanni Sini – per aver affrontato e risolto con grande professionalità e disponibilità una situazione d'emergenza creatasi durante una nostra contemporanea assenza dall'Italia per ragioni di studio. Permettendo così la regolare pubblicazione on line della Rivista.

Antonella Emina (direttore responsabile)
Luciano Gallinari (direttore editoriale)

«Con se degen los càrrechs supportar entre los ciutadans» Administració municipal i identitat urbana a Girona (1350-1440)¹

Albert Reixach Sala

Resum

A la llum dels estudis recents sobre la identitat col·lectiva a les ciutats catalanes de la baixa edat mitjana, aquest article pretén continuar examinant els complexos lligams entre els individus i la seva comunitat. Se centra en la manera com els habitants d'una població experimentaren vincles amb l'administració municipal, no només a través d'una participació activa per mitjà de l'exercici de càrrecs o la gestió de les finances, sinó també la lligada a l'endeutament col·lectiu. En un estudi del cas de la ciutat de Girona entre 1350 i 1440, es documenten i descriuen els discursos i representacions que pogueren generar aquestes relacions. Així

Abstract

In the light of recent studies on the communal identity in Late Medieval Catalan towns, this paper wants to examine the complex ties between the individuals and their communities. It focuses on the way the dwellers of a certain town experienced these ties with its local council, not only through an active office-holding or financial management, but also those arisen from the collective debt. In a case study of the city of Girona between 1350 and 1440, are documented and described speeches and representations that might generate these relationships. In addition, there is an attempt to understand how they could contribute to the formation of a

---

¹ Aquest treball s'ha elaborat en el marc del projecte de recerca "Financieros al servicio del poder en la Corona de Aragón (s. XIV-XV): Métodos, agentes, redes" (ref. HAR2011-24839) finançat pel Ministerio de Innovación y Ciencia i, així mateix, en el si del grup de recerca consolidat "Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval" (2009 SGR 1367) del Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya. Abreviatures utilitzades: ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó, C = Cancelleria; AHG, Gi-0X = Arxiu Històric de Girona, Fonts notariales, Notaria de Girona-0X; AMGi = Arxiu Municipal de Girona, Fons Ajuntament de Girona; I.1.1.= sèrie *Manuale d'acords*; I.1.2.1.= sèrie *Ordinacions dels jurats*; I.3.3.1.1.= sèrie *Llibres d'èpoques*; I.3.3.1.2. = sèrie *Llibres de comptes del clavari*; I.3.3.1.5. = sèrie *Comptes de l'administració municipal*; I.3.3.2.4. = sèrie *Llibres de censals i violaris*; llig.= lligall. Les quantitats monetàries s'expressen en lliures o sous barcelonins (ll., s.) o florins d'or d'Aragó (fl.).

mateix, s'intenta veure com contribuïren a la construcció d'una identitat política local en el context de les estretors financeres que visqueren moltes hisendes catalanes del període.

Paraules clau

Govern municipal; finances; identitat; Girona; Catalunya, s. XIV-XV.

political identity during a period when many Catalan municipal treasuries suffered financial difficulties.

Keywords

Local government; Finances; Identity; Girona; Catalonia 14th-15th c.

A principis de la dècada de 1380 Francesc Eiximenis dedicà un capítol del tractat sobre el regiment de la cosa pública a aportar deu arguments favorables a la importància d'«ajudar a la cosa pública», és a dir de participar en l'administració de la comunitat. Resulta especialment suggerent la setena raó adduïda, que feia així: “car servir a la cosa pública és servir a si mateix en persona e a ses coses pròpies; car si la cosa pública és posada en bon estament, segueix-se que cascun home qui és membre de aquella ne ha la part sua, e majorment aquell qui és executador de tant santa obra”².

A la llum de les reflexions del cèlebre menoret, ens apareixen diversos interrogants a propòsit de les institucions públiques locals i com les percebien els seus contemporanis. Ens preguntem el següent. Com es vivia el servei a la cosa pública en temps d'Eiximenis? La relació dels habitants de les ciutats de la Catalunya dels segles XIV i XV amb els respectius municipis generà discursos i representacions? Arribà, fins i tot, a contribuir a la construcció d'una identitat política?

1. Introducció

Com és ben sabut, els darrers anys la qüestió identitària ha entrat amb força a la historiografia fins a penetrar també a la medievalística

---

² F. Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, cap. XVIII.

de la Corona d'Aragó, en general, i catalana, en particular³. Tot i això, és igualment cert que els primers fruits en aquest àmbit s'han començat a recollir fa ben poc en treballs com els de F. Sabaté⁴.

Com es pot suposar, aquesta nova tendència en les investigacions a propòsit de les ciutats medievals de la Corona d'Aragó, en general, i el principat de Catalunya, en particular, entronquen amb corrents que han fet fortuna en altres territoris de la Península Ibèrica i de l'Occident europeu com ara l'Imperi germànic, els Països Baixos, el nord de França o la Península Itàlica. En un camp d'estudi prou ampli com és el de les identitats s'han abordat qüestions que van des de les formes d'expressió d'una identitat urbana (la formació de tradicions constitucionals i corpus normatius, les traces d'una religió cívica, la cronística laudatòria municipal i l'edificació o articulació d'un patrimoni arquitectònic comú) fins a la vertebració dels espais intraurbans o la gestació, en el marc d'aquestes mateixes ciutats, de diverses identitats individuals i de grup com a resultat dels distints posicionaments en un sistema social enormement complex (de vegades emfasitzats per marcadors externs de distinció)⁵.

³ Sobre les circumstàncies actuals que expliquen el renovat interès historiogràfic per la identitat col·lectiva: P. Prodi, "Introduzione: evoluzione e metamorfosi delle identità collettive", pp. 9-27. A propòsit del lloc central que té reservat la identitat en els estudis sobre l'època medieval: F. Sabaté Curull, "Identitats", pp. 9-22; Idem, "Els referents històrics de la societat", pp. 13-35.

⁴ Fa menys de deu anys era difícil trobar més aportacions que les de Ph. Daileader sobre la ciutadania i la identitat col·lectiva a la vila de Perpinyà i les de J. Fernández Trabal quant a les senyes d'identitat de les elits urbanes de les ciutats catalanes baixmedievals: Ph. Daileader, *True Citizens*; J. Fernández Trabal, "De 'prohoms' a ciudadanos honrados", pp. 331-372, especialment pp. 346-354. Pel que fa a F. Sabaté, vegeu, en especial: F. Sabaté, "El poder soberano en la Cataluña bajomedieval", pp. 483-527; Idem, "Estamentos, soberanía y modelo político", p. 245-278; Idem, "El naixement medieval d'una identitat urbana i burgesa", pp. 111-125.

⁵ Poden trobar-se tots els aspectes apuntats en els nombrosos treballs aplegats en els següents volums, els quals, com dèiem, cobreixen territoris que s'estenen des del Mar del Nord fins a la Mediterrània: G. Chittolini i P. Johanek (a cura de), *Aspetti e componenti dell'identità urbana*; M. Boone i P. Stabel (eds.), *Shaping Urban Identity*; M. Boone, E. Lecuppre-Desjardin i J.P. Sosson (ed.s), *Le verbe, l'image et les représentations*; W. Blockmans i A. Janse (eds.), *Showing Status*; É. Crouzet-Pavan i É. Lecuppre-Desjardin (eds.), "Les mots de l'identité urbaine", pp. 5-130. Pel que fa als regnes hispànics, en general, i la Corona de Castella, en particular, cal destacar

Tornant a l'àmbit català, val a dir que P. Verdés ha donat resposta a bona part dels interrogants que formulàvem al principi tot demostrant que l'estudi de les finances municipals pot constituir una bona perspectiva des d'on abordar una qüestió tan esmunyedissa com la de les identitats en el marc de les ciutats catalanes baixmedievals⁶.

Si ja s'havia posat de manifest que els elements fiscals i financers eren fonamentals a l'hora d'interpretar la vertebració dels municipis al llarg dels segles XIV i XV, no ha de sorprendre que constitueixin un component important de l'aparició d'una identitat política de les ciutats catalanes i, al capdavant, de molts dels processos de construcció d'identitats que s'articularen *intra muros*⁷.

Tal com dèiem, els treballs de P. Verdés constitueixen una base sòlida per seguir explorant el paper de la hisenda municipal en la configuració d'una consciència comunitària a les ciutats i viles del principat durant la baixa edat mitjana. En concret, s'hi demostren els

---

la fructífera línia de recerca endegada per investigadors com J. A. Jara Fuente, impulsor d'obres col·lectives i, alhora, autor de treballs personals que ofereixen una útil recepció de l'abundant literatura antropològica, sociològica o psicològica entorn del tema de la identitat, així com indagacions precises sobre les identitats polítiques i socials en les ciutats castellanes. Vegeu, especialment: J. A. Jara Fuente, G. Martín i I. Alfonso Antón (eds.), *Construir la identidad en la Edad Media*; J. A. Jara Fuente, "Percepción de 'sí', percepción del 'otro'", pp. 75-92. És important, a més, tenir en compte el dossier de recent aparició coordinat pel mateix autor "La definición de la identidad urbana", i el monogràfic dirigit per J.A. Barrio Barrio, "Espacios de identidad política urbana".

⁶ P. Verdés, "La ciudad en el espejo", pp. 137-173; P. Verdés, "Atès que la utilitat de la universitat deu precehir lo singular", pp. 409-436. Val a dir que el pes de la fiscalitat també s'ha advertit en la construcció de la identitat de les comunes italianes i la de les ciutats de la Provença. Respectivament: P. Boucheron, "Les enjeux de la fiscalité directe dans les communes italiennes", pp. 153-167; M. Hébert, "'Bonnes villes' et capitales régionales", pp. 527-541.

⁷ En aquest sentit, estudis sobre Lleida, Cervera o Tàrraga han demostrat la hipòtesi que les exigències fiscals de la monarquia i, en un segon pla, les pròpies necessitats veïnals foren justament el detonant de la institucionalització político-jurídica de les comunitats locals, alhora que l'acompanyaren en les diferents fases de la configuració d'un règim municipal, vegeu: M. Turull, "Universitas, commune, consilium", pp. 637-677; Idem, "Nuevas hipótesis sobre los orígenes de los Consejos", pp. 461-471; M. Turull i P. Verdés, "Gobierno municipal y fiscalidad en Cataluña", pp. 507-530. Pel que fa al cas de la ciutat de Barcelona en una línia similar: P. Orti, "El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana", pp. 21-48.

efectes de les demandes reials o senyorials i de la necessitat de contractar deute de forma col·lectiva en l'articulació de les comunitats i no només des del punt de vista jurídic. Així mateix, hi queda palesa la importància creixent de la fiscalitat en la formulació del concepte de ciutadania i en el desenvolupament d'una certa cultura d'allò públic en l'àmbit local. Finalment, s'hi fa evident la gran presència d'arguments vinculats a l'administració financera en la definició dels paràmetres del bon govern de les ciutats i, en definitiva, de la relació entre els individus i la respectiva comunitat local. Com deixa entreveure la cita inicial de F. Eiximenis, molts d'aquests assumptes ja van ser objecte de cert debat a la Catalunya tardomedieval i, per tant, sembla lícit dedicar-los tota l'atenció que mereixen.

En el present treball pretenem, precisament, continuar examinant la complexa relació entre l'individu i la cosa pública o, més ben dit, entre els habitants d'una localitat i la *universitat* que conformaven. Per això, ens fixarem en els discursos i les construccions identitàries vinculades a la participació més o menys activa en l'administració de la pròpia comunitat, cosa que, com veurem, incloïa en una proporció important elements fiscals i financers. A més de detectar i descriure les distintes formes que podien prendre aquests discursos, s'intentarà, en darrera instància, aportar elements de reflexió per entreveure com s'articularen en el context de les dificultats financeres viscudes per molts municipis catalans a les darreries del segle XIV i a principis del segle següent.

Amb aquesta finalitat s'ha seleccionat la ciutat de Girona com a laboratori d'anàlisi. Com és sabut, la ciutat de l'Onyar representa una de les cinc grans poblacions de la Catalunya de l'època i fou capital indiscutible de la regió nord-occidental⁸. Per altra banda, s'ha pres com a referència cronològica el període comprès, aproximadament, entre 1350 i 1440. La investigació s'obre, doncs, amb el moment de la

---

⁸ A propòsit de les diverses capitalitats que exercia Girona: F. Sabaté, *El territori de la Catalunya medieval*, pp. 167-225, 249, 253-254. En la tria de l'escenari també hi ha influït el notable bagatge historiogràfic sobre la Girona baixmedieval, amb obres de referència com les de C. Guilleré i de J. Fernández Trabal: C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, 2 vols; J. Fernández Trabal, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*.

cristal·lització de les administracions locals en moltes ciutats i viles catalanes i, per tant, de l'aparició d'unes entitats municipals que poden començar a encarnar el concepte de cosa pública⁹. I es clou amb l'inici de l'escalada de tensions d'orde divers que acabà desembocant en la Guerra Civil i contribuí a reestructuracions significatives en els equilibris de poder del principat¹⁰. Enmig d'aquests dos extrems transcorregueren anys de dificultats, de penúria a les arques locals, de confrontació social, de bandositats i de crisis institucionals, tots ells aspectes fins ara poc estudiats en la localitat que ens ocupa¹¹.

Segons apuntàvem, l'eix d'aquest estudi es troba en la participació en l'administració local d'una ciutat de la Catalunya a cavall dels segles XIV i XV i en l'evolució dels discursos o els processos identitaris que suscità aquesta participació. Abans d'entrar a analitzar aquestes construccions, cal procurar definir, a tall d'introducció, les diverses vies per les quals l'habitant d'una ciutat o membre d'una comunitat política es relacionava o intervenia en la seva administració.

En primer lloc, hi hauria una forma passiva de vincular-s'hi que venia imposada per la condició de subjecte fiscal, és a dir per l'obligació de qualsevol ciutadà de satisfer a les arques municipals les pagues comunes derivades o bé de demandes de la Corona o bé de necessitats concurrents diverses a què la comunitat havia de fer front. Amb el ben entès que si una comunitat s'endeutava mitjançant certs expedients financers les obligacions fiscals dels contribuents simplement es diferien, cal tenir present una via paral·lela

---

⁹ Sobre el procés de cristal·lització d'autèntiques administracions municipals amb un sistema fiscal propi: P. Ortí, M. Sánchez i M. Turull, "La génesis de la fiscalidad municipal", pp. 115-134. Quant a las dinàmiques que hi conduïren en el marc més ampli de la Corona d'Aragó: M. Sánchez – A. Furió – Á. Sesma, "Old and New Forms of Taxation in the Crown of Aragon", pp. 99-130.

¹⁰ Per bé que hi ha una manca important d'estudis que abracin tot el conjunt del principat en les dècades centrals del segle XV, el cas de la ciutat de l'Onyar es coneix prou bé gràcies als treballs de S. Sobrequés: S. Sobrequés, "Régimen municipal gerundense en la baja edad media", pp. 165-234. L'altra referència clàssica pel període és, sens dubte, l'obra de C. Batlle. Entre d'altres publicacions: C. Batlle, *La crisis social y económica de Barcelona*, 2 vols.

¹¹ Només es pot remetre a treballs que avaluen algunes qüestions de la dècada de 1370: C. Guilleré, "Reacció social i agitació menestral a Girona", pp. 89-117.

àmpliament difosa entre la població dels municipis catalans de la baixa edat mitjana, com veurem millor més endavant, enormement endeutats; es tracta del fet que un individu hipotequés la seva persona i els seus béns en l'emissió de rendes vitalícies i perpètuas en nom de "tota" la universitat.

Així mateix, la pertinença a la comunitat de vegades donava peu a una vinculació més activa amb l'administració de la respectiva ciutat, vila o lloc. D'una banda, era possible que un veí hi exercís tant càrrecs de caràcter eminentment polític (en especial, l'ofici de regidor) com ocupacions amb una capacitat d'influència molt menor. De l'altra, podia ser que un veí s'impliqués amb la hisenda municipal per la via d'un contracte i que assumís la gestió de certes operacions en nom del comú durant un cert temps (com ara en sindicats de representació, per a l'emissió de deute o la compra de gra), que oferís crèdit a aquesta comunitat (fos en forma de préstecs a curt termini o mitjançant l'adquisició de violaris o censals) o que, així mateix, arrendés impostos percebuts pel municipi.

Considerem que una part de la primera via, la lligada a la contribució fiscal, ja ha estat estudiada a fons per autors com P. Verdés i J. Morelló¹². Per això, ens interessarem, d'entrada, per les altres modalitats, és a dir l'exercici de càrrecs o l'assumpció d'administracions i la prestació de serveis financers al municipi. A continuació, ens fixarem en la segona variant de la forma de vinculació *a priori* passiva, és a dir la implicació personal en l'endeutament col·lectiu.

---

¹² Vegeu nota 6. Cal destacar en aquest sentit les recerques que ha dedicat Jordi Morelló als conflictes suscitats per estaments com el clergat i la noblesa i la seva consideració com a subjectes fiscals en el marc dels municipis. Vegeu, sobretot: J. Morelló, "Les résistances à l'impôt dans les municipalités catalanes", pp. 398-426. Més precisions sobre les implicacions de les exempcions fiscals de certs grups (nobles, minories ètniques, forasters o membres de la casa reial) i el dret de ciutadania, amb alguns exemples justament de Girona i bibliografia complementària: P. Verdés, "Car les talles són difícils de fer e pijors de exigir", pp. 129-153, especialment pp. 136-141.

2. El servei a la “república” i la construcció d’una identitat contradictòria

Abans d’examinar els discursos que pogué generar l’exercici de càrrecs i la prestació de serveis al municipi, val la pena recordar que aquesta institució no prengué definitivament cos fins a la segona meitat del segle XIV, de resultes, en gran part, de tota una llarga sèrie de transformacions en l’àmbit tributari i financer. En efecte, anteriorment la població gironina ja havia pogut intervenir en el govern de la ciutat tot col·laborant amb l’administració reial i, al mateix temps, és altament probable que s’haguessin travat solidaritats entre els veïns, existissin mitjans on s’expressava aquesta cohesió i, per tant, s’hagués assentat una autèntica comunitat urbana¹³.

Tanmateix, com argumenta P. Orti per la ciutat de Barcelona, segurament no es fins al darrer terç del segle XIV que a Girona, com en altres localitats, es pot trobar un municipi formalment autònom i amb un govern les competències del qual abraçaven diversos àmbits significatius, gaudien de reconeixement jurídic i eren efectives en la pràctica, encara que sempre amb certes limitacions¹⁴. Aquesta consolidació de les estructures polítiques, a més, tenia molt a veure amb la cristal·lització, a l’altura de 1370, d’una administració financera de caràcter veritablement municipal, nascuda per donar resposta a necessitats comunitàries i, sobretot, a la creixent pressió fiscal¹⁵.

Així mateix, en aquells anys també quallaren la majoria d’oficis i quedava dibuixat un quadre institucional que, en essència, tingué continuïtat fins a la fi del període estudiat. De cara a valorar la participació dels habitants de la ciutat de Girona en aquests òrgans,

¹³ J. M. Font Rius, “La comunitat local o veïnal”, pp. 491-576; T. de Montagut, “La doctrina medieval”, pp. 475-489; P. Verdés i M. Turull, “Els municipis catalans”, pp. 193-208.

¹⁴ P. Orti, “El Consell de Cent durant l’Edat Mitjana”, pp. 21-48.

¹⁵ Vegeu alguns aspectes a propòsit d’aquests òrgans de govern a: C. Guilleré, “Política i societat”, pp. 67-87; i C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. II, pp. 247-307. Quant a l’administració financera: C. Guilleré, “Structures et pratiques de gestion financière et fiscale à Gérone”, pp. 39-55; A. Reixach, “Finanzas municipales y banca privada en la Cataluña bajomedieval”, en premsa; Idem, “Los tesoreros del municipio de Gerona”, en premsa.

vegem ràpidament quines eren les formes d'accedir-hi i quin grau d'implicació requerien.

El càrrec municipal per excel·lència i amb més tradició, el de jurat, era de renovació anual, igual com la figura dels auditors de comptes, la dels sobreposats de les obres i la dels consellers o membres del consell de la ciutat limitat a un cert nombre de places (en concret, vuitanta, tret d'alguns parèntesis del darrer terç del segle XIV)¹⁶.

D'acord amb sengles privilegis de 1345 i de 1393, l'elecció dels nous càrrecs havia de tenir lloc cada 1 de gener de la manera següent¹⁷. Els jurats sortints havien d'eleger els vuitanta consellers per l'any que s'encetava i aquests, una vegada congregats, s'havien de reunir separant-se entre les tres mans o estaments. D'aquestes tres reunions paral·leles en resultarien sis electors, dos de cada mà, que s'haurien d'ocupar de designar els sis nous jurats i els càrrecs d'auditors de comptes i de sobreposats de les obres¹⁸.

Cal fer notar, doncs, que el mecanisme ordinari per incorporar-se al consell en un any determinat es basava en la lliure designació per part dels jurats quan expirava el seu mandat. Posteriorment, l'accés a la resta de magistratures específiques passava pel filtre de les tres mans i d'una comissió d'electors paritària. Amb tot, no costa gaire imaginar que el que prevalia era, al capdavall, la cooptació. Per altra

¹⁶ També es nomenaven cada any altres oficis menors, de perfil més aviat tècnic, com el de procurador dels jurats, el d'advocat i, a partir de finals de finals del segle XIV, el de pesador del gra i de la farina. Altres oficis com el d'escrivà del consell o el de verguer dels jurats resultaven de procediments al marge de l'elecció anual per part dels jurats sortints. Tampoc no tenim en compte aquí un càrrec de naturalesa jurídica complexa com el de mostassaf, un oficial reial actuant en l'àmbit municipal, que a Girona, a semblança d'altres ciutats catalanes, era nomenat pel monarca a partir d'una terna de candidats presentada pels jurats, com aclareix perfectament C. Vela pel cas de Barcelona: C. Vela, "Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades", pp. 19-45.

¹⁷ Quant a la provisió de 1345: AMGi, I.1.2.1., llig. 5, reg. 2, f. 62v-63v, 1345/01/25. El privilegi es copià en el cartulari més antic de la ciutat: C. Guilleré (ed.), *Llibre Verd*, doc. 241 (1345/03/05). Pel que fa al privilegi de 1393: G. Juliol (ed.), *Llibre Vermell*, doc. 63 (1393/02/22).

¹⁸ Entre molts altres casos en què l'acta de l'assemblea del dia de ninou descriu amb detall la cerimònia, vegeu: AMGi, I.1.1., n. 18, f. 1r-4v, 1389/01/01; AMGi, I.1.1., n. 29, f. 2r-7v, 1394/01/01; AMGi, I.1.1., n. 44, f. 1r-7v, 1418/01/01; AMGi, I.1.1., n. 52, f. 56r-59r, 1435/01/01.

banda, se suposa que qualsevol ciutadà tenia l'opció d'ingressar al consell i a la resta d'òrgans, si, òbviament, reunia una sèrie de condicions tocants a l'estatus més aviat tàcites. A Girona, ben mirat, aquests requisits no es feren explícits fins a una data tardana respecte del període que ens ocupa, en concret, fins a unes disposicions de la reina Maria de 1445 que completaven un procés de reforma del règim municipal iniciat l'any 1437¹⁹.

Fos com fos, tothom que es trobés dins d'aquest grup virtual d'electes podia ser designat per un càrrec sense que s'hagués postulat abans. D'aquí que no ens hagi de sorprendre que de vegades s'hagués de notificar a algú que no havia assistit a l'assemblea de l'1 de gener que havia estat elegit per a un determinat ofici²⁰. Comptat i debatut, no hauríem d'excloure la possibilitat que existissin certes constriccions (encara que no s'expressessin en la legislació local) a l'hora d'acceptar una designació: en altres ciutats com Barcelona, Perpinyà o Saragossa hi ha força indicis en aquest sentit²¹.

---

¹⁹ G. Juliol (ed.), *Llibre Vermell*, doc. 107 (1445/02/13). S'hi regulava, entre d'altres aspectes, que no podia formar part del consell cap individu que aleshores fos oficial reial o ocupés un benefici eclesiàstic, o que només podien escollir-se consellers els hereus, pares i caps de casa a partir de l'edat de 25 anys quant a la mà major i mitjana, i els solters d'aquestes mans o els casats i solters de la mà menor que haguessin assolit la trentena. També es fixaven barreres en la mobilitat entre mans i, sobretot, s'estipulava el llinatge o la presència d'avantpassats directes al govern com a criteri bàsic d'accés.

²⁰ Sovint calgué enviar missives a alguns ciutadans, sobretot, membres de la mà major que tenien la residència al camp i no estaven al corrent dels resultats de les eleccions. Un bon exemple és el de Narcís Miquel, que fou escollit jurat l'any 1428 sense saber-ho: AMGi, I.1.2.1., llig. 9, reg. 2, f. 6r, 1428/01/01.

²¹ Per exemple, en el projecte reformador que propugnaren certs sectors lligats al govern municipal de la ciutat de Barcelona l'any 1386 volien impulsar que els consellers que no prenguessin possessió del càrrec fossin sancionats amb mesures extremes com el confinament temporal. I sembla que la proposta acabà quallant, si bé amb unes penes més laxes: Carme Batlle, *La crisis social y económica en Barcelona*, vol. I, p. 90-91, vol. II, doc. 8. A Perpinyà, en canvi, a l'any 1350 ja s'obtingué una provisió reial (segurament confirmant-ne una de precedent) per la qual tota persona que fos elegida conseller, cònsol, missatger, o qualsevol altre ofici municipal no se'n pogués excusar: V. Garcia (ed.), *El Llibre Verd Major de Perpinyà*, doc. 214 (1350/03/22). Quant a la capital aragonesa, es documenten disposicions reials de 1391 i de 1414 que estipulen l'obligació d'acceptar els càrrecs de conseller

Amb tot, el nomenament no tenia validesa fins que no es prestava jurament i homenatge a la corresponent autoritat reial a la ciutat, a banda de prometre el compliment d'unes provisions de l'infant Joan sobre el funcionament de la hisenda local²². I, per això mateix, sovint passaven setmanes (o, fins i tot, mesos) entre que es publicava la relació dels nous ocupants de càrrecs i es constituïa oficialment el consell i els òrgans que n'emanaven²³.

Ambdós aspectes, lliure designació i necessitat de jurar el càrrec al representant del rei, reapareixen en l'oficial que coordinava la hisenda municipal des de la dècada de 1360, el clavari de les impositions. Aquest tresorer, a més, ateses les tasques financeres que duia a terme en nom de la universitat, havia d'aportar fermances o avaladors en la presa de possessió del càrrec. De tota manera, no quedà mai del tot definit el grau de responsabilitat personal que tenia en cas d'incompliment de les obligacions concretes per la comunitat²⁴.

Pel que fa a les competències o obligacions inherents a les diverses magistratures, podem apuntar el següent de manera sumària. El col·legi de sis jurats, en tant que òrgan executiu emanat del consell, exercia funcions que pivotaven entorn de la representació de la ciutat davant de la resta d'instàncies de poder, de la salvaguarda dels

---

o de mostassaf sota certes penes pecuniàries: M. I. Falcón, *Organización municipal de Zaragoza*, p. 91, 106.

²² Pel que fa al mecanisme del jurament dels oficials municipals a la Catalunya baixmedieval i moderna, en especial a propòsit del cas de la Barcelona del segle XV: M. Bajet, *El jurament i el seu significat jurídic al principat*, pp. 71-106. Pot constatar-se la concreció d'aquestes pràctiques en l'edició del llibre de sessions del consell de la ciutat de Barcelona: C. Batlle, M. T. Ferrer *et alii* (eds.), *El "Llibre del Consell" de la ciutat de Barcelona*.

²³ En són una mostra clara provisions reials com l'obtinguda l'any 1416, després de la queixa que molts consellers postergaven el seu jurament i «per firmes iuris et alia subterfugia indebite se excusant»: G. Juliol (ed.), *Llibre Vermell*, doc. 94 (1416/10/12).

²⁴ En aquest sentit l'any 1403, en l'acta de presa de possessió de l'ofici de clavari de les impositions per part de Guillem Julià se li conferien les facultats habituals, però s'hi afegí una clàusula nova que estipulava que, si per culpa del clavari s'originaven despeses pel fet que els creditors emprenien accions per exigir pagues o pensions de censals que no s'havien realitzat quan corresponia, el clavari hauria de respondre'n amb els seus propis béns: AMG, I.1.1., n. 38, f. 12v-14v, 1403/01/04. Amb tot, no sembla que aquesta condició tingués continuïtat en anys posteriors.

privilegis, drets i llibertats del municipi i del control de la caixa comuna.

Malgrat el gran nombre de tasques que pertocaven a l'òrgan executiu del govern i a la dedicació que de ben segur exigien, no hem de perdre mai de vista un aspecte bàsic. Es tractava, per damunt de tot, d'un òrgan col·legiat, és a dir que no era necessària la presència de tots els sis membres que el conformaven per poder autoritzar o executar qualsevol operació. Alhora, encara que en algun moment s'intentés estipular la necessitat de reunions regulars de la cúpula del govern, sembla que no s'aconseguí gairebé mai²⁵.

Tot això esmentat es repetia en un grau encara major en el cas dels consellers: no era obligatòria l'assistència a les reunions del consell (que tampoc no es regia per un calendari preestablert), ni generalment es requerí un mínim fix de presents per assolir el quòrum necessari (excepte en alguna de les provisions reials d'efecte transitori de la segona meitat del segle XIV)²⁶.

Quant al clavari, donades les atribucions que hem apuntat que tenia, la realitat seria força diferent. El nivell d'implicació era comparativament major i suposava una dedicació gairebé diària. Ens manquen disposicions que ho detallin, però pot deduir-se de les operacions registrades en contractes notariais i recollides als llibres de comptes (sobretot pagaments de pensions de censals i rebudes de parts dels preus de les imposicions) que se succeïen sense interrupció setmana rere setmana al llarg de l'any.

Els salaris de tots els tres càrrecs nomenats l'1 de gener, és a dir el de jurat, el d'auditor de comptes i el de sobreposat de les obres

---

²⁵ Per exemple, en unes cèlebres provisions de l'infant Joan de 1377 s'ordenava que els jurats es reunissin dos cops per setmana a la casa que decidissin: ACA, C, reg. 1723, f. 38v-42r, 1377/11/10, Girona. No tenim cap prova que això es complís: tot apunta a una gran intermitència. I tampoc no és fins a finals del lapse que estudiem que s'acordà al consell, abans de demanar a la reina que hi donés validesa amb una provisió, que els jurats, els clavaris i el mostassaf havien de prestar jurament en arribar al càrrec de fer «continuum habitacionem et residenciam personalem intus civitate Gerunde et non extra dictam civitatem»: AMGi, I.1.1, n. 55, f. 11r-12v, 1439/01/15.

²⁶ En altres casos, sí que sembla que el jurament de l'ofici de conseller implicava la promesa d'assistir a tots els consells, com a la Tarragona del segle XV: F. Cortiella, *Una ciutat catalana a darreries de la Baixa Edat Mitjana*, pp. 96-97.

estaven previstos entre les despeses ordinàries que es cobrien anualment a partir de les imposicions. La remuneració per al clavari no, si bé en el moment de retre comptes acostumava a rebre una taxació pels emoluments que li corresponia retenir-se²⁷.

Mereixen una menció a part els càrrecs diguem-ne de caràcter transitori o basats en un acord entre l'administració o la universitat i l'implicat. I això tant pel que fa als procediments d'elecció com a les obligacions. Entre aquests càrrecs podem distingir, a grans trets, els destinats a representar puntualment la ciutat en diversos escenaris (els síndics de Corts, els missatgers a les corts reials o els nuncis davant d'altres institucions) i els encarregats d'operacions econòmiques en pro de la comunitat (síndics per a l'emissió o la novació de deute, per controlar el finançament de grans obres com les muralles o per a l'adquisició de gra)²⁸.

En tots aquests casos s'elegia *mutatis mutandis* un membre de la comunitat política (en general present al consell durant aquell exercici però no necessàriament) a qui s'encomanava una missió determinada i se'l facultava per dur-la a terme amb un sindicat (un contracte davant de notari) signat pel consell en nom de la universitat, que, de vegades, es complementava amb una procura notarial per part d'uns quants dels seus singulars, és a dir d'un conjunt representatiu d'habitants de la ciutat.

La implicació d'aquests síndics depenia molt, és clar, de la tasca encarregada, però, en conjunt, es requeria una major inversió de temps i de recursos que no pas un ofici ordinari. Molts cops comportava desplaçar-se fora de la ciutat i, sobretot, fer bestretes per motius diversos que no es cobraven fins força mesos després. Novament l'elecció era el resultat de la lliure designació i no queda

²⁷ Vegeu en aquest sentit les recomanacions d'Eiximenis per a una política salarial moderada i la necessitat que els qui servissin a la comunitat en algun càrrec o tasca no exigissin retribucions, sinó que els fossin estipulades per tot el govern: P. Verdés, "Fiscalidad urbana y discurso franciscano en la corona de Aragón", en premsa, p. 33-34. Agraeixo a l'autor el fet de deixar-me consultar el text abans de la seva publicació.

²⁸ Pel que fa als síndics dedicats a la representació, vegeu: P. Verdés, "Car vuy en la Cort no s'i fa res sens diners", pp. 185-214. Quant a la figura específica dels síndics de Corts, respectivament, dels segles XIV i XV: M. Turull, "Síndicos a Cortes", pp. 213-252; E. Martí, *Lleida a les Corts*.

gens clar que fos possible renunciar-hi si no s'esgrimien raons de pes²⁹.

Quedarien en un altre àmbit els individus que participaven de les finances locals oferint crèdit a la comunitat, bé en forma de préstecs a curt termini (*mutua*) o bé per mitjà de l'adquisició de violaris o censals emesos per "tota" la universitat (com se sap bé, el procediment més freqüent a partir de la dècada de 1350)³⁰. D'altres podien arrendar els recursos fiscals amb què comptava el municipi: especialment els diversos conjunts d'impostos indirectes o imposicions, o també les barres o drets de pas i entrada a la ciutat previstos sobretot per a forasters³¹. Finalment, hi hauria mecanismes similars d'interacció amb les arques locals com ara la prestació de serveis financers (en especial, els de banquers durant les dècades centrals del segle XIV) o la provisió de béns (per exemple, gra o material per a les obres públiques) que també suposaven la signatura d'un contracte amb l'administració. En qualsevol cas, totes tres últimes formes de participació esmentades depenien en principi de les lògiques del mercat i de la lliure competència, per bé que no s'han de descartar mai aspectes de naturalesa política més complexos.

2.1. *L'amor a la ciutat com a mitjà de legitimació o el perfil del bon servidor de la cosa pública*

El gener de 1407 els jurats es reuniren a l'alberg d'un d'ells i es disposaren a demanar al verguer que anés a buscar personalment els dotze prohoms que el consell havia decidit que havien d'assessorar-los en uns afers delicats. Segons recollí l'escrivà que acompanyà

²⁹ Tornem a trobar proves en aquesta direcció en altres localitats. L'any 1377 la vila de Cervera obtingué un privilegi de manera que tothom que hagués estat escollit per ocupar un ofici i, en especial, per formar part d'una missatgeria municipal havia d'acceptar l'encàrrec: P. Verdés, "Administrar les pecúnies e béns de la universitat", p. 602. Vegeu pel cas de Perpinyà nota 19.

³⁰ Quant al deute públic consolidat als municipis catalans és de consulta obligada el conjunt de treballs (i la bibliografia que recullen) aplegats a M. Sánchez, *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*.

³¹ Pel que fa als impostos indirectes a la ciutat de Girona durant el període que ens ocupa, vegeu-ne alguns aspectes a C. Guilleré, "Un exemple de fiscalité urbaine indirecte", pp. 423-445. Pot comparar-se amb el cas paradigmàtic de la ciutat de Barcelona: P. Orti, "Les impositions municipales catalanes au XIVe siècle", pp. 399-422.

l'oficial municipal en el periple pel casc urbà, es trobà amb respostes de tota mena. Alguns demanaren una moratòria de dos dies per decidir si volien assistir a les sessions previstes amb els jurats. Altres, en canvi, es mostraren plenament disposats a atendre la crida. En concret, Guillem Sunyer respongué coratjós al verguer: «jo, senyor, son prest tostemps que la ciutat me haya master»³².

Actituds com les de G. Sunyer són les que esperariem dels ciutadans més honorables i encaixarien perfectament amb els postulats de contemporanis com el menoret Francesc Eiximenis, que reivindicava que als regidors municipals només els corresponia cercar el “bé comú” i no pretendre aconseguir cap guany personal en l'exercici de les seves funcions³³. Aquesta tònica d'estar sempre predisposades a l'exercici de càrrecs o, fins i tot, d'arribar a enfrontar-se per aconseguir-ho és el que també es desprèn de la tendència historiogràfica de relacionar, gairebé sistemàticament, les famílies que ocuparen més càrrecs al capdavant dels governs municipals amb unes veritables elits urbanes que donaren forma a aquestes institucions³⁴.

Com hem mostrat, hi havia moltes formes de participar en l'administració de la ciutat, de contribuir a la cosa pública. I en el cas estudiat trobem diverses proves que en certes ocasions s'obrà per “amor” al municipi. O, com a mínim, documentem individus que reivindicaven actuar pel bé de la ciutat o, fins i tot, que se'ls reconeixia haver-ho fet. No cal insistir en la idea que qualsevol discurs en aquest sentit l'hem de posar sempre en quarantena i que

³² AMGL, I.1.1., n. 40, f. 12r-18v, 1407/01/27.

³³ Vegeu comentats els passatges de l'obra eiximeniana on s'aborden aquestes qüestions P. Verdés, “Fiscalidad urbana y discurso franciscano en la Corona de Aragón”, en premsa, p. 33-36; i P. Verdés, “La teoría del gasto público en la Corona de Aragón”, en premsa, especialment pp. 17-20. Agraieixo a l'autor la possibilitat d'accedir al text abans que sigui publicat.

³⁴ Vegeu una de les síntesis més completes a propòsit de les elits urbanes a la Catalunya baixmedieval: F. Sabaté, “Oligarchies and social fractures”, pp. 1-27. Pel que fa, sobretot, a l'estreta identificació entre governs municipals i elits locals: J. Fernández Trabal, “De ‘prohoms’ a ciudadanos honrados”, pp. 331-372. En una visió de conjunt que inclou la Corona d'Aragó i el sud de França: C. Laliena, “Las transformaciones de las elites políticas de las ciudades”, pp. 147-185.

hem de fixar-nos més en el seu contingut i l'efecte que perseguïen que no pas en el pòsit de veritat que podien tenir.

Pel que fa al primer àmbit, ens apareixen dos escenaris tipus. Per una banda, casos en què alguns ciutadans s'oferien espontàniament a exercir un determinat càrrec o ocupació en l'administració local abans de procedir-se al nomenament ordinari, trencant així amb la lògica habitual de la lliure designació. Per l'altra, veïns que prestaven algun servei al municipi de manera voluntària i en condicions avantatjoses perquè aquest n'era precisament el beneficiari.

D'entre els individus que s'oferiren a servir a la ciutat sobresurt el cas de Francesc Santceloni. Membre d'una de les grans famílies de la mà major de l'època, aconseguí ser clavari de les imposicions l'any 1400 després d'haver-se presentat lliurement com a candidat per regir la tresoreria sense cap salari a canvi. En retre comptes de la seva gestió afirmava que havia acceptat el càrrec «per reverència de nostre senyor Déu e per honor e profit de la dita ciutat, la qual era e és de molts deutes e càrrechs oppressa» i que no havia volgut «salari algun» de la ciutat, ja que tan sols n'esperava remuneració «de Nostre Senyor»³⁵.

En un altre nivell de vinculació amb la hisenda local, no faltaren ciutadans que concertaren préstecs a la universitat de què eren membres i, segons volien posar de manifest, l'afecció que sentien per la seva ciutat els induïa a una predisposició diferent de la que haurien mostrat amb un altre deutor qualsevol. Així, deien haver concedit un *mutuum* o préstec a curt termini «bono amore et gratie dicte civitatis» o, alguns cops, simplement per amor dels jurats³⁶. En

³⁵ AMGI, I.3.3.1.1., llig. 3, reg. 5, f. 2r, ca. 1400. Per més detalls sobre el context i les condicions d'aquest nomenament, així com una interpretació de les raons subjacents: A. Reixach, "Los tesoreros del municipio de Gerona", en premsa.

³⁶ L'any 1418 el govern municipal necessitava líquid immediat per anar a defensar davant d'altres instàncies els privilegis i immunitats de la ciutat que eren qüestionats i no trobava cap altra via menys onerosa que el manlleu d'uns mercaders locals que oferiren pecúnia per amor de la ciutat: AMGi, I.1.1., n. 44, f. 35r-v, 1418/08/22. L'any 1390, en canvi, un hostaler i un tintorer havien fet una bestreta, literalment per amor dels jurats, per compensar les pèrdues de la venda d'un censal per part d'un síndic de la ciutat que només havia pogut aconseguir l'emissió d'una renda a barata en què el censal o prestador havia completat el capital del preu amb una mula: AMGi, I.1.1., n. 21, f. 39r, 1390/08/21. Aquell mateix any, un gironí en una posició elevada en la jerarquia eclesiàstica, que arribà a

efecte, la fórmula recorda la dels *mutua* «amore Dei» atorgats per prestadors cristians al llarg de la baixa edat mitjana. I, de fet, potser estem davant d'una derivació de la mateixa expressió. Per consegüent, podríem pensar, d'entrada, que es tractava de préstecs en unes condicions menys oneroses atès l'afecte pel prestatari. Tanmateix, com ha estat apuntat per algun autor, els préstecs «amore Dei» no necessàriament estaven exempts d'usura, sinó que, en especial, es distingien pel seu caràcter voluntari, o sigui no forçós³⁷.

Aleshores, doncs, és probable que el que volguessin subratllar els prestadors que remetien a l'amor per la ciutat era el fet que havien allargat una determinada suma al municipi de què formaven part graciosament i no per cap mena d'obligació o constricció, lluny dels préstecs forçosos o prests que havien abundat a la majoria de municipis catalans a la primera meitat del segle XIV³⁸. En qualsevol cas, sembla prou rellevant que la ciutat o els seus regidors substituïssin circumstancialment a Déu com a objecte d'amor i inspirador de gràcia i de liberalitat³⁹. En una línia similar, la gràcia

---

passar temporades a la cort papal, també remetia a l'amor pels jurats en anticipar despeses d'una causa d'apel·lació davant de l'arquebisbe de Tarragona: AMGi, I.1.1., n. 22, f. 8v, 1390/10/20. En un episodi anterior no s'explicitava que l'amor per la ciutat o pels seus governants en fos la motivació principal, encara que un ciutadà de la mà major també avançà una suma important per celebrar la festa d'adveniment de la infanta Violant, muller de l'infant Joan, i digué que ho havia fet sense interessos per evitar usures. Com succeí en els altres casos, fos més o menys oneros el préstec, li fou immediatament assignada una font fiscal del municipi per poder-se cobrar el deute: AMGi, I.3.3.1.1., llig. 6, llib 1380, f. 43r-45v, 1380/05/12.

³⁷ J. V. García Marsilla apunta aquesta idea en contraposició amb interpretacions d'altres autors que es limiten a identificar la fórmula «bono et plano amore» com l'indicador de l'absència d'una taxa usurària: J. V. García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, p. 39-43.

³⁸ Sobre aquesta modalitat de préstec per part dels habitants d'una ciutat, vegeu el cas de Barcelona: Pere Orti Gost, "Les finances municipals de la Barcelona", especialment p. 259-261. Val a dir que a Girona documentem encara algun préstec forçós en circumstàncies excepcionals a les dècades de 1380 i 1390: AMGI, I.3.3.1.1., llig 6, llib 1380, s.f., 1380/05/31; AMGi, I.1.1., n. 14, f. 5r-v, 1385/01/13; AMGI, I.1.1., n. 30, f. 26r-28v, 1394/07/08.

³⁹ Això no obstant, no hauríem de prendre l'expressió citada tocant a l'amor per la ciutat com una novetat especial del darrer terç del segle XIV (quan, com dèiem, s'admet que quallaren autèntics municipis) davant de l'absència, ara per ara, d'un corpus complet de referències més enllà de les que hem aportat aquí per un cas

per la ciutat de vegades s'acabava transformant en caritat. I així veiem que el municipi en sentit genèric pogué convertir-se en el destinatari d'algunes lleixes pietoses⁴⁰.

Per una altra banda, com avançàvem, hi hagué gironins que no apel·laren a l'afecte per la seva ciutat en justificar les seves accions, sinó que foren altres persones qui destacaren els nobles ideals que havien guiat el seu comportament en relació amb la comunitat. Així, observem, per exemple, que l'any 1417 els jurats es dirigien per carta a Narcís Portell, hereu d'una família de comerciants en ascens en el tombant del segle XIV al XV. Segons es dedueix de la missiva, li volien donar una resposta argumentada per un plec de propostes o «partits» que el seu conciudadà, que aleshores no ocupava cap càrrec, els havia fet arribar uns dies abans a fi de «descarragar» la ciutat, «carregada de deutes e altres càrrechs». En el projecte de sanejament ideat per Portell se suggeria vendre una taxa suplementària a les imposicions de la carn i de la farina i oferir diverses exempcions fiscals per atraure població. Els jurats li contestaven reconeixent el mèrit d'haver fet les propostes i expressant el convenciment que havia estat perquè era «fill d'aquesta ciutat» i desitjava «lo profit e utilitat d'aquella». A continuació, el convidaven a col·laborar en la

---

concret com el de Girona. Ben mirat, ja a principis d'aquest segle es registra alguna apel·lació a l'«amore et honore dicte civitatis». Per exemple, en una missiva dels consellers de Barcelona a Frederic III de Sicília l'any 1302, en què demanaven la indemnització d'un patró de nau barceloní: A. Rubió i Lluch (ed.), *Diplomatari de l'Orient català*, doc. V (1302/03/30).

⁴⁰ Com féu el notari Pere Pinós, que actuà d'escrivà del consell de la ciutat des d'aproximadament 1384 fins a la seva mort l'any 1420: AMGi, I.3.3.1.2., llig 6., clav de les impo de 1420-21, f. 111r, ca. 1421. Des d'èpoques anteriors eren força habituals les deixes testamentàries a ponts o a altres obres públiques endegades o mantingudes per la comunitat, de la mateixa manera que se'n beneficiaven establiments religiosos o fundacions pies (C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. I, p. 486-499). El que destaca en l'exemple esmentat és que el destinatari fos la ciutat en conjunt i no un element concret del seu patrimoni. També es documenten donacions adreçades, més o menys directament, al municipi o al consell en ciutats alemanyes com Ratisbona. O. Richard considera que són l'expressió d'un creixent patriotisme urbà i, ja que els atorgants pertanyien a diversos estrats, força estès entre la població: O. Richard, *Mémoires bourgeoises*, pp. 247-252.

posada en pràctica d'algunes de les recomanacions, si li plaïa «tant treballar» pel municipi⁴¹.

Finalment, encara foren més habituals i florides aquestes lloances dels bons serveis prestats a la ciutat quan el que es pretenia des del govern era recomanar un gironí a instàncies superiors. Així, a les referències imprescindibles a l'antiguitat de la família a què pertanyien, a la notorietat, a la rectitud moral i a les capacitats intel·lectuals, s'afegia sovint un nou element que també havia d'aportar prestigi: la trajectòria d'accions en pro de la universitat⁴². En aquest sentit, els jurats, adreçant-se a la cúria papal, definiren Francesc Santceloni (precisament pocs anys després d'haver estat clavari de forma voluntària) com el membre d'un llinatge rellevant, un «vir multum notabilis» i «qui semper pro re publica dicte civitatis laboravi et laborare cum maxima diligentia consuevit»⁴³. En efecte, en el mateix període apareixen discursos gairebé idèntics als de les autoritats gironines en altres ciutats de la Corona com, per exemple, València⁴⁴.

⁴¹ AMGI, I.1.2.1., llig. 8, reg. de 1416-18, f. 36r-v, 1417/01/30.

⁴² Podem aportar alguns exemples d'aquestes lletres de recomanació en què es recolliren els tres o quatre primers elements bàsics. Per exemple, a un jove descendent de la cèlebre família De la Via, que ja era batxiller en decrets i canonge de Vilabertran, se'l proposava com a canonge de la seu de Tarragona i s'adduïa que el seu pare, Ramon, era «ciudadà d'aquesta ciutat [Girona] e dels majors d'aquella», mentre que el fill presentat havia estat sempre home de bona vida, de bona conversa i molt religiós (AMGI, I.1.2.1, llig. 8, reg. de 1416-18, f. 29r, 1416/10/26). Quan se sol·licità una prebenda per un fill de Narcís Miquel, llavors un dels jurats, es caracteritzà el seu progenitor com a «notabilis et honorabilis civis urbis huius collegeque nostri jurarie officio» i se'l qualificà de «viri (...) moribus et virtutum donsis suffulti» (AMGI, I.1.2.1., llig. 9, reg. 2, f. 81r, 1432/11/21).

⁴³ AMGI, I.1.2.1, llig. 8, reg 3, s.f., 1409/08/20. Retrobem esments similars quan des del consell gironí es buscava atraure el favor de naturals de la ciutat que havien assolit càrrecs de responsabilitat a l'administració reial, com fou el cas de Bernat Miquel, secretari del Cerimoniós, o de Jaspert de Campllong, sots-tresorer del mateix rei abans d'exercir ocupacions de responsabilitat en altres corts de membres de la reialesa. Respectivament: AMGI, I.3.3.1.1., llig. 4, quadern 2, f. 81r-82v, 1375/02/13; AMGI, I.1.2.1., llig. 6, quadern 2, f. 8r-v, 1377/03/26.

⁴⁴ Tal com documenta A. Rubio i Vela, allí es recomanava Jaume Marrades, d'una de les famílies omnipresents al govern de la ciutat, i se l'elogiava dient que ell i «tots los seus, axí com hòmens molt notables, valerosos e potents per obres e sermons, han presidit e cabut, presidexen e caben dignament e mèrita en lo

Sembla clar que, a tenor de tot aquest corpus retòric documentat, a les acaballes del segle XIV i a inicis de la centúria següent podia haver-se consolidat ja el concepte de ciutat com una de les encarnacions principals de la cosa pública⁴⁵. Havia quallat també la idea de la participació menys o menys directa en l'administració de la comunitat local com una forma, segons la llarga tradició retòrica ja advertida per diversos autors, de contribuir al bé comú i en profit de la república⁴⁶. I, en conseqüència, com que el municipi s'havia arribat a convertir en una mena d'ésser animat que podia despertar afecte als qui hi mantenien vincles, ser objecte de favor i inspirador de gràcia, legitimava l'acció dels qui actuaven en benefici seu. Per això, per damunt de tot, el servei a la ciutat havia esdevingut un mèrit reivindicat per uns quants i indestriable d'afavorir el bé comú⁴⁷. I

---

regiment de aquesta ciutat, e lo qual En Jacme és estat molt sovén official de aquella, e aquell e los seus han feyt e fan contínuament servirs molt virtuosos e loables als senyors reys de gloriosa memòria, predecessors vostres, e a vós, senyor, per los quals són dignes de premis e favors». De Martí Saera, d'una altra nissaga il·lustre, es deia que era «nat de honorables persones de aquesta ciutat, les quals, per lurs virtuts, han acostumat regir e regeixen aquella en officis de molta honor»: A. Rubio Vela, *Epistolari de la València Medieval*, pp. 22-32 i docs. 1 i 7.

⁴⁵ Segons ha assenyalat F. Sabaté, cal recordar, per exemple, que Tomàs Mieres, un reconegut jurista del segle XV, precisament gironí, en el seu comentari de les constitucions generals de Catalunya postil·lava «quelibet civitas potest dici res publica»: T. Mieres, *Apparatus super Constitutionibus*, p. 79, citat per F. Sabaté, "Estamentos, soberanía y modelo político", p. 266.

⁴⁶ Vegeu en aquest sentit: P. Verdés, "Fiscalidad urbana y discurso franciscano en la corona de Aragón", en premsa,, p. 40; P. Evangelisti, "*Credere nel mercato, credere nella res publica*", pp. 69-117, especialment, pp. 86-102. Pel que fa a l'ús que feien del discurs del bé comú les autoritats de la vila de Cervera al Quatre-cents: P. Verdés, "Atès que la utilitat de la universitat deu precehir lo singular", p. 409-436. Amb tot, sobre el concepte del bé comú a l'àrea de Corona d'Aragó (des de quines instàncies s'hi apel·lava, en quins contextos, amb quines finalitats, etc.) encara fa falta molta recerca per establir comparacions amb altres territoris en què ha estat objecte de força estudis els darrers anys com els Països Baixos o l'Imperi germànic: cfr. E. Lecuppre-Desjardin i A.L. Van Bruaene (eds.), *De bono communi*.

⁴⁷ A propòsit del binomi gairebé inseparable servei-bé comú que adopten, juntament amb altres nocions com honor i justícia, les ciutats castellanques al segle XV per reivindicar la seva posició en l'escenari polític de la corona: J. A. Jara Fuente, "Con mucha afección e buena voluntad por servir a bien público", pp. 55-82.

constituïa, finalment, una marca d'identitat de certes famílies i estrats socials⁴⁸.

2.2. La difícil conciliació dels treballs pel bé comú i els afers privats o la figura del perjudicat per servir a la cosa pública

Ara bé, sense posar en dubte la bona intenció de tots els prohoms que hem esmentat fins ara i la possibilitat que la majoria de ciutadans intervinguessin en major o menor grau en l'administració local moguts per ideals similars, sembla que el servei a la ciutat no fou viscut i interpretat sempre igual. Al llarg del període que analitzem hi havia, sens dubte, un revers de la moneda, una altra realitat més enllà de la imatge del bon servidor de la "república" projectada per determinats sectors *a priori* implicats amb la comunitat.

Durant una etapa plena d'alts i baixos a Girona no és rar trobar referències inequívokes als perjudicis personals de servir a la ciutat en qualsevol de les facetes presentades més amunt. Les construccions identitàries que lligaven la participació en l'administració local amb l'afecte per la ciutat, en una noció ben consolidada de comunitat política amb personalitat jurídica, no eclipsaren mai posicionaments (amb la corresponent retòrica) que posaven l'accent en les incompatibilitats que podien sorgir entre el fet de dedicar-se al servei de la cosa pública i les obligacions o interessos personals.

Calen un parell de consideracions prèvies. Per un costat, com ja ha estat assenyalat, el treball per a un guany propi estava perfectament acceptat en el marc de l'ètica econòmica de l'Occident medieval⁴⁹. Per l'altre, en totes les situacions documentades hi ha de nou un cert

⁴⁸ Aquesta figura del bon servidor del municipi que detectem a finals del segle XIV segurament ja té certs precedents en les reivindicacions de principis de centúria de ciutadans de Barcelona o de Manresa sobre la "lògica" regressiva de la taxació en les talles i la importància de tenir en compte les despeses suplementàries que sempre feien "els millors" ciutadans per tenir «la ciutat honrada e defesa e mantenguda e són continuament en Conseyl»: M. Torras, "El sistema de redacció dels manifestes", pp. 339-350, en especial pp. 347-348; P. Orti, *Renda i fiscalitat*, p. 596. Vegeu més aspectes sobre aquesta qüestió a P. Verdés, "La ciudad en el espejo", pp. 157-160.

⁴⁹ Sense anar més lluny, s'ha anat resseguint en postulats d'autors com Francesc Eiximenis: P. Evangelisti, "Il valore di Cristo", pp. 65-90, especialment pp. 71-73.

biaix, bé perquè s'apel·lava a aquests presumptes perjudicis per justificar una determinada decisió, bé perquè servien de pretext per sol·licitar alguna cosa. Així i tot, si s'hi feia referència amb una finalitat específica, devia ser perquè es tenia la convicció (o com a mínim l'esperança) que l'argument produiria l'efecte desitjat al destinatari del missatge d'acord amb la mentalitat i el sentit comú de l'època. L'objectiu de la nostra anàlisi no ha de passar, és clar, per provar la veracitat de la informació aportada pels diversos personatges que al·ludirem, sinó per constatar justament la recurrència dels discursos, amb el supòsit que la mateixa recurrència pot ser un indici clar del fet que determinats tòpics o plantejaments havien demostrat ser útils pel propòsit que es perseguia.

D'entrada, val a dir que en tot el període estudiat es registren unes quantes renúncies d'oficials o síndics del municipi. D'algunes només es redactà una acta breu en què es feia pública la renúncia o la dimissió sense apuntar-ne el motiu⁵⁰. Afortunadament, en unes poques sí que se n'explicitaven les raons. Un dels millors exemples, tant per la data primerenca com per l'eloqüència de l'afectat, es registrà l'any 1341. En el marc de la recaptació del donatiu promès pel braç reial a les Corts de Barcelona de 1340 per a l'organització d'una armada per a l'anomenada Guerra de l'Estret de Gibraltar, la ciutat de Girona, igual que Lleida i Manresa, es mostrà reticent a la imposició que calia aplicar per reunir les quantitats requerides. Es convocaren diverses reunions entre representants de les diferents ciutats i viles per tal de negociar sobre la qüestió, i el consell gironí havia de nomenar un síndic perquè hi assistís.

L'abril d'aquell any una comissió deliberà que la persona més adequada era el mercader Arnau Perpinyà, però aquest, tot i la insistència dels jurats, s'hi negà. Respongué a la proposta amb un protest en què afirmava que ell no podia anar a Barcelona a les assemblees corresponents perquè era «mercader, lo qual ten companyia a Mayorcha e en altres lochs, e al qual són deguts per la

---

⁵⁰ Vegeu, a tall de mostra, les renúncies del clavari dels jurats Pere Closella l'any 1376 (AMGi, I.1.2.1., llig. 6, reg. 2, f. 2r-v, 1377/01/01), la del clavari de les impositions Narcís Gornall l'any 1382 (AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1382/09/18) o la de l'auditor de comptes Ramon Caselles l'any 1400 (AMGi, I.3.3.1.1., llig. 13, reg. 2, s.f., 1400/09/13).

companyia per lo bisbat de Gerona diverses e moltes quantitats de moneda, e el qual ab carta és obligat de procurar a-quela companyia, e els béns de quela ben e leyalment, e encara entén en breu temps anar a Mayorcha, Deus volent, per comptar ab son compayó de la dita companyia»; i, a més, havia promès al monarca participar en la purga de taula dels oficials reials. En definitiva, manifestava que no podia acceptar el nomenament «sens gran damnatge seu evident e sens lasions de sa consciència» i considerava que hi havia veïns en una situació més idònia que ell aleshores, que no comprenia com els jurats havien pogut escollir precisament «persona axí de fasenes ocupada»⁵¹.

En un moment força posterior, l'any 1397, es reproduïa un esquema similar. En el nomenament d'una comissió d'adjunts com la que hem citat de 1407, el verguer dels jurats hagué d'anar a buscar personalment a casa seva dos ciutadans que havien estat designats assessors. El primer d'ells, el doctor en lleis Guillem Domenja, exigí que no se'l pressionés, que no li corria pressa «a respondra antro» hagués «lo traslat [de l'acta d'aquella compareixença del verguer a casa seva] e après protesta de benniffet de dos dies». Al seu torn, Francesc Santceloni (curiosament el pare del prohòm homònim que fou clavari sense cap retribució l'any 1400 i que tenien en un pedestal els jurats de 1409) renuncià sense vacil·lacions al nomenament. L'anotació de l'escrivà recull: «ell ocupat d'altres affers no pot entendra o vaccar sobra les coses damunt dites per que sopplica als senyors jurats e als adjunts a ells que l'haian per escusat»⁵².

⁵¹ AMGI, I.1.2.1., llig. 4, reg. 2, f. 10r-12r, 1341/04/9-11. En el mateix protest, Perpinyà acabava retraient als jurats que semblava que la tria hagués estat feta expressament per tal de retardar la designació d'un síndic per part de la ciutat de Girona. Malgrat tot, el mercader acceptà col·laborar en una part del procés, per bé que finalment fou rellevat per dos altres comerciants. Tant la cita com l'episodi van ser descrits i analitzats per M. Sánchez i S. Gassiot: M. Sánchez i S. Gassiot, "La 'Cort General' de Barcelona (1340)", pp. 230-231, nota 95. Podem afegir-hi que aquest mercader es mostrà sempre especialment contrari a les responsabilitats que poguessin encarregar-li des del consell de la ciutat: dos anys després tornà a refusar la tasca de llevar i distribuir el producte de les imposicions i de les barres sota control del municipi. Aleshores l'argument principal fou la insuficiència de la remuneració: AMGI, I.1.2.1., llig. 5, reg. 1, f. 3r-4r, 1343/01/14.

⁵² AMGI, I.1.1., n. 33, f. 12r-v, 1397/03/17.

L'any 1423 es registrà en termes semblants la dimissió d'un prohoms després d'haver exercit ja l'ocupació encomanada durant força temps. El ciutadà Pere Miró fou nomenat síndic l'any 1417 per dur a terme, juntament amb el notari Miquel Pere i l'apotecari Miquel Vilar, una àmplia operació de novació dels títols de deute del municipi. Sis anys després, però, havent encadenat diverses comissions a propòsit d'aquest projecte i havent-s'hi dedicat amb més o menys entrega, decidí renunciar al sindicat i a les procures que li havien fet els jurats i el consell de la ciutat. Adduïa el següent: «dictum officium sindicatus michi fore ac esse inutile et dampnosum pluribus de causis et negociis meis propriis propter que circum eundem sindicatus officii intendere seu vaccare minime possum»⁵³.

En tots tres casos s'esgrimia que l'exercici de la comissió o sindicat interferia en els afers i negocis particulars i es deixava entreveure que suposaven una càrrega difícil d'assumir. La combinació d'aquests dos elements la trobem perfectament articulada en un moment crucial del període que ens ocupa, l'interregne entre la mort del rei Martí l'Humà i l'arribada al tron de Ferran I l'any 1412⁵⁴.

Com era costum, l'1 de gener de 1412 es reuniren al convent dels framenors els jurats que havien estat nomenats l'any anterior per procedir a l'elecció dels nous oficials municipals. Segons els procediments establerts per privilegi reial que ja hem presentat, els nous consellers designats pels jurats sortints es congregaren, separant-se entre les tres mans, per escollir els sis electors. Aquests sis electors es reuniren aquell mateix vespre i proposaren que els magistrats vigents fins aleshores romanguessin al càrrec un any més, ja que sempre havien actuat molt lloablement i els temps, una Corona que no tenia rei i que estava amenaçada per tota mena de perills, així ho recomanaven. Tanmateix, els sis jurats que havien estat nomenats l'1 de gener de 1411 s'hi oposaren.

---

⁵³ AMGI, I.3.3.2.4, UI=19103; AMGI, I.1.1., n. 45, f. 38r-40v, 1419/06/30; AHG, Gi-10, vol. 70, s.f. 1423/09/21. En qualsevol cas, no hem de perdre de vista que el formulari amb què s'argumentava la dimissió resulta molt similar al d'altres contractes notariais tocants a afers privats com ara les renunciacions de tuteles o curateles o el nomenament de procuradors substituïts.

⁵⁴ Un dels balanços més recents sobre el període a Á. Sesma (coord.), *La Corona de Aragón en el centro de su historia*.

L'endemà els electors es dirigiren als representants del rei a la ciutat per tal que compel·lís els elegits a acceptar el nomenament mitjançant la imposició de penes. Simultàniament, els sis implicats presentaren una requesta formal al notari del consell perquè la fes pública. S'hi queixaven amargament dels afanys suportats durant aquell exercici i hi exposaven que el més raonable és que d'altres ciutadans sostinguessin l'ofici en el nou any que començava. Ho justificaven de la forma següent: «con se degen los càrrechs supportar entre los ciutadans». Tot i això, en la mateixa cèdula deixaven la porta oberta a reconsiderar la seva postura, atès que devien veure de bell antuvi que la negativa podia portar-los a contradir instàncies superiors. Per això, acabaven admetent la possibilitat d'acceptar el càrrec si no hi havia cap altra alternativa, encara que desitjaven que no els causés més molèsties («per sguart e per reverència de Déu e per honor de la ciutat, là unt sens perjudici e lesió de lur persona e de lurs béns e de lur fama sa pusque fer, e no en altra manera» eren «apperallats de fer so que la ciutat vulla»).

Amb tot, perquè es concretés el traspàs de poders, fou necessària la intervenció del governador general de Catalunya, que envià una lletra el dia 13 de gener amb ordres d'una claredat meridiana. Instava als sis ciutadans «ad subeundum onus juratorum dicte civitatis, prout et alii olim jurati assumere consueverunt», sota l'amenaça de penes que serien aplicades pel veguer o la resta d'oficials reials. Si és que el governador tenia alguna obligació de justificar l'ordre, tornava a apel·lar de forma tangencial a la «utilitatem Corone regie Aragonensis et rei publice civitatis». Als jurats de 1411 no els quedà cap més opció que continuar un segon any a l'executiu del govern municipal⁵⁵.

El binomi càrrega i perjudici reapareix en un altre àmbit lluny de ser neutre, però igualment il·lustratiu de la recurrència del discurs: els assentaments finals dels registres elaborats per un oficial o comissari municipal per tal de retre comptes de la seva gestió. Ben mirat, aquestes anotacions normalment tenien la intenció de captar la benvolença dels auditors i sol·licitar una remuneració adequada (és a

⁵⁵ AMGI, I.1.1., n. 42, f. 2r-17r, 1412/01/01-21.

dir el més generosa possible) per la tasca realitzada, un «salarium condecens», tal com es definia sovint⁵⁶.

En qualsevol cas, vegem-ne tres casos que, de fet, coincideixen amb dues de les conjuntures financeres més delicades que hem presentat abans, la de finals de la dècada de 1370 i la del tombant del segle XIV al XV. El primer episodi data d'entorn de 1380. Tres anys abans els mercaders Guillem Hospital i Bartomeu Benet foren designats síndics per la primera gran operació de reducció i novació de les rendes que havia emès la universitat de Girona des de feia més de dos decennis. El procés havia estat, en efecte, força laboriós, ja que havia implicat localitzar tots els contractes i els creditors corresponents, negociar-hi, trobar (o, fins i tot, pressionar) habitants disposats a invertir en nou censals i, a més, exigir pagues d'una contribució dels ciutadans forans i d'algunes comunitats de la batllia prevista per a l'obra de les muralles de la ciutat amb què es pretenia compensar una part dels costos financers del sanejament del deute.

Fos com fos, en la darrera entrada del volum presentat per fiscalitzar el sindicat i en què s'anotaven com a despesa les 500 ll. que es volien retenir entre tots dos en concepte d'honoraris, insistien que havien estat gairebé dos anys anant d'una banda a l'altra, contactant amb notaris i juristes, passant temporades a Barcelona, a sobre, havien tingut conflictes a la cort del duc, primogènit del Cerimoniós, i, en resum, tot plegat els havia provocat «gran dempnatge e peril, e en diverses maneres» n'havien «sostanguts grans afayns e dans e macions qui bonament per escriptura» no es podien «ben splicar»⁵⁷.

Jaume Beuda, deu anys més tard, tampoc no es veia capaç de precisar millor el sentit dels danys provocats per ocupar un càrrec, però hi afegia un detall interessant: li havia suposat abandonar els seus negocis particulars (el mateix, doncs, que temia Arnau Perpinyà l'any 1341). Beuda havia estat clavari de les impositcions durant sis

⁵⁶ Un exemple, entre molts altres possibles, el del nomenament del clavari de les impositcions de 1367: AMGi, I.1.2.1, llig. 6, f. 191r-193r, 1367/01/20. Sobre la qüestió dels salaris dels oficials municipals, vegeu el cas ben estudiat de la vila de Cervera, així com l'esment puntual a un racional que, amb arguments similars als que veurem a continuació, exigia un augment salarial: P. Verdés, "Administrar les pecúnies e béns de la universitat", pp. 578-598.

⁵⁷ AMGI, I.3.3.2.4., llig. 13, «Espèculum o capbreu dels censals que feya y vené la ciutat de Gerona en 1377 per reembre violaris», s.f., ca. 1380.

exercicis seguits des de 1385 i volia que se li lliuessin pels serveis prestats 110 ll. Considerava que se li havien de tenir en compte tots els treballs i afanys que s'expressaven detalladament en el llibre i a resultes dels quals, deia: havia «vagat e contínuament entès, e tots mos affers e mercaderies lexats ultra V anys». A continuació reprenia, en essència, la fórmula dels seus col·legues, síndics uns quants exercicis enrere: «los quals affanys e treballs e dans en moltes maneres» havia «sostenguts» i llavors «bonament (...) tots en la present escriptura esplicar no-s porien sens gran e maior affany»⁵⁸.

L'any 1404, en la recta final d'una etapa certament complicada, el clavari Guillem Julià tornava a incidir en la dificultat de les tasques que havia dut a terme. Ell, concretament, es queixava de la complexitat de gestionar els pagaments dels arrendataris de les imposicions, en aquell exercici venudes a un preu més elevat del que era habitual («car unt maior és la quantitat, maior compte n'acové de tanir e més pegaments ne cové de fer»). Però el més carregós, segons deia, havia estat la missió d'instigar la recaptació d'una talla i l'execució dels contribuents morosos, un afer que, en principi, no entrava dins de les obligacions del clavari. Tot plegat li havia reportat molèsties d'ordre pràctic («d'açò he haüts a tenir comptes esparses de raebudes e dadas, e molts enfresquements e inconveniències qui me'n podien saguir»). I, a més, li havia perjudicat (aleshores Julià sí que ja ho admeté obertament) la «fama»⁵⁹.

En efecte, és lícit pensar que tot el que esgrimiren tres mercaders que foren clavaris o síndics del deute de la ciutat de Girona era pura xerrameca, que simplement recorrien al recurs inveterat de la hipèrbole per aconseguir dels auditors o els jurats de torn el tracte favorable que desitjaven. Com hem anat insistit, no ens correspon jutjar-ho. El que cal fer és aportar nous elements d'anàlisi als efectes no sempre positius del servei a la cosa pública o de la participació en

⁵⁸ AMGI, I.3.3.1.5, llig. 3, reg. 3, f. 217r, ca. 1390.

⁵⁹ AMGI, I.3.3.1.2, llig. 4, reg. 3, f. 112r-v. No sabem fins a quin punt Julià es veié afligit per tot el que havia hagut d'assumir quan fou clavari (ben mirat, a despit dels laments de 1404, continuà ocupant l'ofici dos exercicis més i fou jurat el darrer any de la seva vida), però el cas és que l'any 1410, quan ja malalt de mort dictà el seu penúltim testament, es trobava excomunicat a instàncies d'un clergue: AHG, Gi-10, vol. 50, s.f., 1410/07/18.

l'administració local i les representacions a què això donà peu. I, en aquest sentit, pot resultar interessant constatar que alguns ciutadans es dirigiren expressament a la cort reial per obtenir exempcions de no haver d'ocupar càrrecs o, literalment, d'estalviar-se la càrrega d'exercir més oficis municipals.

L'exemple més reculat el documentem l'any 1376. Es tracta de la gràcia concedida pel rei Pere el Cerimoniós al que fou el seu principal banquer a la ciutat de Girona, Ramon Medir. El context s'ha de tenir en compte. Aquest canviador havia prestat des de feia temps grans quantitats tant a la cort del monarca com a la resta de membres de la família reial. Així mateix, el 1374, com és sabut, una molt mala anyada, va ser nomenat síndic per la ciutat per procurar a corre-cuita pecúnia per a les obres de les muralles i altres necessitats urgents. El que féu el 1376 el rei, apel·lant a la carta de serveis impecable de Medir i a la seva edat avançada, fou deslliurar-lo de «subeundum onus regendi et exercendi quacumque officia dicte civitatis (...) dum vixeritis» i de permetre-li no ser molestat per això per cap oficial reial⁶⁰.

Encara que en desconeixem les raons, a la dècada de 1390 un altre ciutadà, Bernat Estruç, rebé del rei, aleshores Joan I, l'exempció d'intervenir als consells de la ciutat i d'ocupar qualsevol ofici. En aquella ocasió, el monarca tornava a referir-se als serveis que li havia prestat Estruç i a les malalties que havia encadenat darrerament aquest bon servidor de la casa del rei⁶¹.

En definitiva, tots els exemples aportats proven que no sempre el servei a la ciutat es veié com una acció honrosa totalment positiva, sinó com una certa càrrega que possiblement ultrapassava els límits ètics d'una societat cristiana dominada per valors com el sacrifici i la

⁶⁰ ACA, C, 1256, f. 2r-3r, 1376/10/29. Val a dir que el Cerimoniós també li signà una provisió perquè s'estipulés un salari decent per la tasca feta com a síndic del municipi i perquè, en les talles en curs, se'l taxés «respectum ad valorem bonorum suorum pro rata eorumdem» i no per sobre de contribuents objectivament més opulents que ell. De tota manera, sabem que Medir no volgué (o no pogué) fer efectiva l'exempció perquè just l'any 1377 fou nomenat jurat, l'any 1380 altre cop síndic per a l'adquisició de gra i l'any següent de nou jurat: AMGI, I.1.2.1., llig. 6, reg. 2, f. 1r-3r, 1377/01/01; AMGi, I.1.1., n. 10, f. 14v-15v, 1380/02/12; C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. II, p. 306.

⁶¹ ACA, C, reg. 1899, f. 69r, 1390/11/20, Saragossa.

caritat⁶². Reprement el que dèiem més amunt, l'exercici d'un càrrec o l'assumpció d'una comissió o administració en un municipi com el de la Girona dels segles XIV i XV era, en general, el resultat d'una elecció, si bé gairebé mai entre un grup de candidats que s'havien ofert voluntàriament, sinó entre una massa indefinida d'electes. I, tal com hem apuntat, tenim força indicis del fet que ningú (tret dels beneficiaris de privilegis especials) no gaudia del dret a decidir si acceptava o no el nomenament. En aquest context, quan la conjuntura era poc favorable per l'administració local, sobretot perquè hi havia problemes de tresoreria i desordres socials, es manifestava obertament la idea que la participació directa en els afers del municipi podia ser perjudicial⁶³.

En línies generals, a l'hora de renunciar a un determinat ofici o de reclamar una bona retribució s'incidia en la interferència en els negocis privats, una mostra diàfana, insistim-hi, de la distinció entre el que eren els assumptes de l'individu com a part d'una comunitat i els que només afectaven a allò seu. De vegades, a més, es denunciaven els danys patits en la persona (pels esforços físics i la dedicació esmerçada), en els seus béns (per les nombroses bestretes o despeses extraordinàries a què havia hagut de fer front amb el seu propi patrimoni) i, finalment, en la fama o la consideració social (per

⁶² Pel que fa a aquestes nocions i la seva operativitat en les comunitats catalanes baixmedievales dins del marc més ampli de la cristiandat: P. Evangelisti, "Il valore di Cristo", p. 65-90. Dins la consideració de càrrega hi devia haver, és clar, diferents graus. L'extrem més negatiu serien alguns dels inconvenients patits pels tresorers i síndics que hem citat o, fins i tot, el que comentava un dels ciutadans valencians que dialogava amb el frare protagonista a la *Doctrina Compendiosa*: «alguns de nostra ciutat e de nostres temps, que com molt haguessen servit a la comunitat e treballat per aquella llongament, a la final ne havien mal guardó e n'eixien per mal cap, e a vegades punits a tort», R. Soler, *Doctrina Compendiosa*, cap. 2.16.

⁶³ Cal destacar, en relació a aquest punt, que, a diferencia del panorama historiogràfic de la Corona d'Aragó, en altres indrets d'Europa, com l'Anglaterra dels segles XV i XVI, la reticència de certs sectors de la població a ocupar càrrecs polítics dels governs urbans, manifestada en freqüents renúncies o exempcions i que dervia en un fenomen considerat d'abast força general i anomenat gràficament «flight from office», suscità un gran debat fa uns anys. Tradicionalment s'havia volgut presentar com un clar indicatiu dels costos creixents d'aquestes institucions, de l'augment de les desigualtats socials i, en definitiva, del declivi de les ciutats, encara que les proves esgrimides han continuat essent objecte de controvèrsia: J. I. Kermodé, "Urban decline?", pp. 179-198.

la ignomínia i el malestar amb la resta de veïns que causaren certes accions)⁶⁴.

Lluny de la imatge de ciutadans entregats a la causa del bé comú, al llarg del mateix període pogueren aflorar representacions entorn de la figura de les víctimes d'assumir càrrecs o de gestionar cabals del municipi. Òbviament, cal tornar a recordar que no ens correspon ara indagar en les bases d'aquestes representacions o en els fonaments d'aquests discursos, però des del moment que es proclamaven en públic o es posaven per escrit la càrrega d'exercir un ofici o les molèsties provocades per un sindicat, una mena de consens havia d'haver-hi. Potser no anaven més enllà d'estrategemes individuals o gestos tacticistes en conflictes dins del govern municipal alimentats per les desavinences personals o les rivalitats polítiques. Amb tot, el fet que s'esgrimissin uns arguments i no uns altres havia de respondre a unes tendències de fons (unes idees, uns construccions mentals) presents en la societat gironina baixmedieval, en particular, i catalana, en general, que de moment només intuïm⁶⁵.

En qualsevol cas, veiem una identitat de vinculació amb l'administració local prou polièdrica, que anava des del clixè del bon servidor de la "república" fins al de l'agreujat pels negocis de la comunitat. Que es defineixin posicionaments contrastats en un període en conjunt complex com el que ens ocupa no pot ser casualitat. Com se sap, els moments de tensió són propicis per afilar les espases de la dialèctica i reforçar discursos o representacions que en altres moments resten inactius. Malgrat això, en aquest apartat tan sols documenten episodis concrets, que impliquen uns pocs membres de la universitat gironina i, de fet, pertanyents tots a aquest

---

⁶⁴ Quant al terme "fama", les diverses accepcions (honorabilitat d'una persona, bona reputació, credibilitat davant les instàncies judicials, etc.) i les seves aplicacions, sobretot, en el terreny jurídic o en el camp de la literatura, vegeu la introducció i alguns dels treballs aplegats a T. Fenster i D. L. Smail (eds.), *Fama*. En relació a l'aspecte específic de la bona reputació econòmica com a resultat de la pertinença i la plena inserció en la comunitat ciutadana o, fins i tot, en les elits: G. Todeschini, "La reputazione economica", pp. 105-118.

⁶⁵ En efecte, com queda palès en les remissions que anem fent, diversos autors s'hi han endinsat a partir dels testimonis escrits "d'intel·lectuals" de l'època que probablement recullen una part de l'esperit d'aquestes idees, però resulta molt més complicat penetrar sense filtres en el sentit comú que recorria places i carrers.

grup virtual d'electes a què fèiem referència d'on es nomenaven oficials i síndics.

3. Les implicacions de la contracció de deute públic: un vincle passiu i indirecte amb l'administració local?

Si un dels propòsits principals d'aquest article passa per entreveure el pes de les crisis financeres viscudes per les hisendes municipals en els possibles canvis en les contruccions identitàries a propòsit de la participació més o menys directa en l'administració local, cal que fem ara atenció a processos amb una incidència major entre els habitants de la ciutat i que no només atenyeren els predestinats a ser jurats, clavaris o missatgers. Per això baixarem a analitzar com evolucionà la relació entre l'individu i la comunitat en el camp de les implicacions de l'endeutament col·lectiu o de les obligacions comunitàries, que incloïem dins la categoria de vincles passius en la interrelació amb l'administració local, però que fou igualment determinant.

Tal com ja ha estat posat en relleu, les peticions extraordinàries de la Corona suposaren, com a mínim des de la dècada de 1320, un autèntic catalitzador per a la vertebració institucional de moltes poblacions del principat, en particular, i la Corona d'Aragó, en general. Tanmateix, com hem apuntat abans, des del moment que en un context d'urgència les autoritats locals començaren a suplir els préstecs a curt termini pels violaris i els censals morts com a expedient financer principal, les emissions de deute es feren en nom de "tota" la universitat⁶⁶.

Així i tot, fou a partir d'entorn de 1360 quan tot el conjunt de veïns d'una localitat va passar a comprometre's per via contractual amb la hisenda de la seva pròpia comunitat en el marc de la consolidació del deute a llarg termini. D'entrada, a Girona, com en altres indrets, els membres de l'executiu o del consell pogueren obtenir préstecs a curt termini o, més endavant, emetre censals i violaris en nom de la comunitat simplement convocant l'assemblea i obtenint-ne l'autorització genèrica corresponent. Així se sobreentenia que tots els

---

⁶⁶ Vegeu nota 6.

membres de la universitat o comunitat política havien posat com a garantia del deute els seus béns i persones i, per tant, l'endeutament se sostenia, en darrera instància, en la capacitat de generar riquesa de cadascun d'aquests habitants de la ciutat, una riquesa, és clar, que podia ser drenada pel municipi a través dels diversos impostos. En conseqüència, els creditors, en cas d'impagament dels interessos i pensions corresponents, podien reclamar no només les fonts fiscals del municipi, sinó també el patrimoni dels seus habitants igualment hipotecats⁶⁷.

A les dècades de 1370 i 1380, tanmateix, se sofisticaren els mecanismes amb què es formalitzà aquesta garantia per part del conjunt de veïns. I, així, els caps de família havien de signar els sindicats i els corresponents poders atorgats a l'executiu del govern local o a síndics que s'ocupaven directament de l'emissió de rendes. Només amb aquesta signatura personal quedaven formalment obligats al deute contret⁶⁸.

Vist tot això, doncs, els habitants d'aquests municipis que recorregueren de forma massiva a l'emissió de rendes al llarg de tota la segona meitat del segle XIV, a més de satisfer les contribucions recaptades mitjançant talles o altres instruments fiscals, també es

---

⁶⁷ Sobre aquesta qüestió, vegeu P. Orti, "Les finances municipals de la Barcelona", pp. 257-282, especialment pp. 261-263. En un privilegi reial de la vila de Perpinyà de 1358 s'expressava clarament que els deutes contrets pels representants municipals (en aquest cas, a través dels sindicats fets per cònsols, consellers i caps d'oficis) tenien validesa «quantam si tota universitas id fecisset»: V. Garcia (ed.), *El Llibre Verd Major de Perpinyà*, doc. 141 (1358/04/20). Un altra constatació de la mateixa realitat la trobem a la vila de Valls (i en alguna altra localitat propera) quan l'any 1406 els creditors del municipi, davant dels impagaments de pensions, negociaren una "cessió de béns" que incloïa no només els béns i drets diguem-ne comuns de la universitat, sinó també els patrimonis dels particulars que en formaven part (J. Morelló, "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona", pp. 219-254, especialment pp. 233-247). Pel que fa a les clàusules en què tot això es traduïa en els contractes dels violaris i els censals: D. Rubio, "L'estructura diplomàtica dels censals morts i els violaris", pp. 843-863.

⁶⁸ Per tenir una idea aproximada de quin total de signatures feien falta a Girona, pot servir-nos d'orientació (encara que la xifra tal volta s'havia exagerat) el que deien els jurats de 1417 a un ciutadà absent per convèncer-lo que ell també estampés la seva signatura. Li asseguraven que ja havien fermat unes 320 persones o més: AMGi, I.1.2.1, llig. 8, reg. de 1416-18, f. 45r, 1417/03/24.

veieren empesos a oferir la seva persona i béns com a garantia de l'endeutament col·lectiu.

En certa manera, el fet de participar d'aquesta hipoteca podia constituir una mostra visible de la pertinença a la comunitat i, tal vegada com l'exercici d'un càrrec o un préstec al municipi, un marcador identitari positiu o, fins i tot, un motiu d'honra per alguns segments socials. Així mateix, en una primera etapa en què se succeïren vendes de violaris i censals per a les armades en la confrontació amb Gènova pel control del Mediterrani a la dècada de 1350 o la guerra contra Castella que s'allargà fins a mitjana dècada següent, qui sap si s'hi procedí amb la impressió que es tractava d'una mesura totalment extraordinària deguda a moments extraordinaris. En conseqüència, se suposaria que tot transcorregué sense incidències destacables i que, per tant, resulta lògic que les fonts conservades no se'n facin ressò.

3.1. Els efectes perversos de l'endeutament col·lectiu: els processos d'execució contra la universitat

Això no obstant, ben d'hora constatem que sorgiren conflictes, que obligar-se personalment en les emissions de deute no devia reduir-se a una acció passiva i d'efectes indirectes. Aviat documentem les reticències de molts ciutadans a l'hora de signar en aquests sindicats, de manera que el que potser s'havia previst com una forma de contribució l'obligatorietat de la qual no calia justificar topà amb l'oposició activa d'alguns sectors. Si ens centrem de nou en el cas de Girona, això s'infereix d'una ordre reial de 1366 en què, a prec dels regidors gironins, s'estipulava explícitament que era una obligació fer ferma en els violaris i censals venuts pel municipi⁶⁹.

A més, a la ciutat de l'Onyar (i també en altres poblacions com evidencien diversos estudis) aquesta qüestió aparentment circumscrita al terreny jurídic esdevingué una realitat ben tangible

---

⁶⁹ L'any 1366 l'infant Joan, com a governador general de Catalunya, per súplica dels jurats i alguns prohoms locals, manava al batlle de Girona que compel·lís tots els ciutadans a obligar-se en el pagament de les rendes emeses amb motiu, especialment, de la Guerra contra Castella («ad interessendum et firmandum in obligationibus quorumcumque violariorum et censualium»): G. Juliol (ed.), *Llibre Vermell*, doc. 42, 1366/12/07.

quan el municipi s'arribà a declarar insolvent en determinats moments en què la pressió fiscal o el pes del deute foren absolutament asfixiants. Aleshores pogueren iniciar-se accions judicials que acabaren desembocant en autèntiques execucions contra la universitat⁷⁰. Per poder copsar millor el sentit del que tot plegat generà, intentem entendre abans com es desenvoluparen aquests processos.

El detonant dels procediments judicials iniciats contra els municipis era, a grans trets, la no satisfacció dels drets reclamats per altres institucions i persones. En la Girona del període estudiat, tenim registrats una quarantena de processos entre els anys 1377 i 1416. Uns quants derivaven de la petició per part de l'administració reial de donatius extraordinaris sol·licitats al marge dels marcs de negociació habituals entre el monarca i els estaments, o sigui les Corts i Parlaments, i mitjançant la pressió directa dels oficials reials sobre cada comunitat, segons la forma que algun autor ha denominat "fiscalitat encoberta"⁷¹.

La gran majoria, en canvi, partiren de demandes de particulars, sobretot censalers o creditors del municipi que reclamaven pensions o interessos endarrerits en el context ja apuntat de les dificultats financeres que experimentaren moltes hisendes locals catalanes a finals del segle XIV. A més, tret d'una excepció posterior, es concentren en el període entre 1377 i 1380, quan la tresoreria municipal va suspendre pagaments amb la finalitat de forçar una renegociació de les característiques de les rendes i dels tipus d'interès. Un altre motiu secundari, encara que també font de

---

⁷⁰ Vegeu, d'entrada, el treball pioner de F. Sabaté sobre aquest tema: F. Sabaté, "La insolvència municipal", pp. 255-280.

⁷¹ Sobre el concepte d'exigència fiscal encoberta i les seves modalitats: F. Sabaté, "L'augment de l'exigència fiscal en els municipis catalans", pp. 423-465, en especial pp. 426-430. Les demandes es relacionaven, entre d'altres pretextos, amb el matrimoni o el casament de membres de la família reial (maridatges i coronatges). S'il·lustra clarament en el detallat estudi sobre les viles del Camp de Tarragona realitzat per J. Morelló: J. Morelló, *Fiscalitat i deute públic*, p.200-240, 281-284. A Cervera moltes d'aquestes demandes per part de l'administració reial també suposaren l'aplicació de mesures coercitives com ara empenyoraments: P. Verdés, "Administrar les pecúnies e béns de la universitat", pp. 473-523.

nombrosos conflictes, fou l'expropiació i l'enderrocament d'immobles arran de les obres d'emmurallament del nucli urbà⁷².

Quant al perfil dels creditors demandants i que instaren execucions, destaquen els residents fora de la ciutat⁷³. Encara que alguns d'ells haguessin ostentat la condició de ciutadà de Girona en èpoques passades, sempre havien quedat al marge dels òrgans de govern i segurament també dels marcs de sociabilitat a l'interior de les muralles⁷⁴. Això no obstant, no deixa de ser significativa la presència de quatre viudes de juristes o mercaders, els marits de les quals sí que havien estat força implicats amb la vida municipal⁷⁵.

Fos com fos, les fonts només permeten reconstruir de manera indirecta el curs dels processos. De tota manera, sabem que sempre

---

⁷² La majoria de litigis esclataren entre 1360 i 1380 però es pogueren allargar durant anys. Un dels més importants fou l'originat per l'enderrocament d'un alberg de Guillem Calvet en què es veieren implicats *a posteriori* la vídua i altres parents: AMGI, I.1.1., n. 16, f. 26v, 1386/10/20. Les obres de les muralles i les consegüents expropiacions també generaren conflictes en ciutats com Vic: F. Sabaté, "L'augment de l'exigència fiscal en els municipis catalans", p. 438. A València es vengueren censals per compensar els «damnificats dels murs e valls nous» de la ciutat a la dècada de 1360: J. V. García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp.254-255, 258

⁷³ Recordem que, per norma general, els creditors més exigents i severos (els que sovint les autoritats municipals titllaven de mals creditors) acostumaven a coincidir amb els que habitaven i tenien interessos lluny de la localitat el deute de la qual havien finançat. Sobre la figura del mal creditor vegeu, entre d'altres: P. Verdés, "Atès que la utilitat de la universitat deu precehir lo singular", pp. 416-417; A. Martí, "Endeutament censal i crisi financera", pp. 153-219, en especial p. 182-184.

⁷⁴ En constitueixen una excepció el comerciant Guillem Costa i l'albadiner Pere Serra, que foren jurats de la mà menor en una ocasió i, sobretot, Bernat Ferrer, destacadíssim draper amb una notable trajectòria en les administracions municipal i reial i que també fou representant local de la Diputació del General de Catalunya abans d'emigrar a Barcelona. Pel que fa a Ferrer, vegeu A. Reixach, "Los tesoreros del municipio de Gerona", en premsa.

⁷⁵ Els juristes Francesc Terrades, pare i fill, així com Guillem Calvet, ocuparen el càrrec de jurat de la mà major més d'un any. Quant al draper Pere Tortosa: A. Reixach, "Los tesoreros del municipio de Gerona". Desconeixem fins a quin punt influïren en les demandes la importància que tenien aquelles rendes de la universitat per al seu sosteniment i el d'algun dels descendents o familiars sota la seva protecció, així com la seva viduïtat, condició que segurament les emparava a l'hora de reclamar sense ser mal vistes.

s'endegaren des d'institucions ja existents, és a dir corts jurisdiccionals on la població acudia des de feia temps per resoldre conflictes d'orde divers lligats a la morositat, com han permès conèixer estudis recents⁷⁶. En resum, després de la formalització de la queixa per part del creditor als oficials de la cort, de diverses notificacions des d'aquesta institució i presumptament la contumàcia de les autoritats municipals, un oficial reial, tot posant en marxa un dels principals mecanismes de pressió o coerció de què disposava, es desplaçava a la ciutat, on procedia de forma aleatòria a l'embargament de béns mobles de diversos habitants, ràpidament posats a subhasta per aconseguir moneda comptant. Malgrat l'aparent contundència del procediment, cal advertir que formava part de les pràctiques habituals a l'època i que, a més, es concretava en el marc d'un protocol força ben definit⁷⁷.

Per altra banda, en els casos que la pròpia monarquia o algun foraster eren els demandants podien estalviar-se les despeses d'enviar un agent a Girona i actuar directament a través de la cort del veguer de Barcelona o d'una instància similar d'una altra localitat. Aleshores els mecanisme de confiscació s'aplicaven als gironins i a les seves mercaderies quan, amb motiu dels seus negocis, entraven dins del districte jurisdiccional corresponent. Això, és clar, succeï sobretot en anar a la ciutat comtal, capital econòmica indiscutible del principat⁷⁸.

---

⁷⁶ Cal destacar la línia de recerca que han encetat des de la Universitat de Girona P. Orti i Ll. Sales: Ll. Sales, "Los libros de la corte del baile", pp. 249-265.

⁷⁷ Així, documentem que en el moment de produir-se la confiscació el saig entregava un certificat a l'afectat on s'estipulava el que li havia estat confiscat i el valor corresponent amb vistes a poder-ho reclamar posteriorment a l'administració local. En alguns casos, de forma complementària, es registrava l'operació en els registres de la pròpia cort: AMGi, I.1.2.1, llig. 7, reg. de 1393-1395, f. 16v, 1393/07/07.

⁷⁸ Entre d'altres exemples d'execucions que tingueren Barcelona com a escenari: AHG, Gi-10, vol. 36, f. 180r-181r, 1393/08/28; AMGi, I.3.3.1.1., llig. 18, reg. 3, f. 66v, 1413/12/30; AMGI, I.3.3.2.4, RG: 43131, s.f., 1393/06/27. En altres casos els demandants no es conformaren amb instar empenyoraments de mercaderies, sinó que exigiren la retenció de prohoms locals com a ostatges al nucli de residència dels creditors: J. Morelló, "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona", pp. 243-244; F. Sabaté, "La insolvència municipal", pp. 272-276. A la Provença

Finalment, resulta fàcil preveure que les víctimes més habituals de totes aquestes confiscacions per deutes del municipi foren comerciants i menestrals. Si observem les llistes d'afectats pels processos de 1380 o de 1393, veiem que tots eren mercaders o artesans (paraires, pelleters, assaonadors, etc.), a qui s'embargaren uns quants draps, peces de cuir o, fins i tot, utensilis d'ús domèstic, a més d'objectes que no eren pròpiament de l'individu víctima de l'embargament, sinó que els tenia en dipòsit d'algú altre, cosa que complicava encara més la situació.

En definitiva, els efectes de les mesures adoptades per les corts jurisdiccionals a instàncies dels creditors davant dels impagaments del municipi recaigueren, en especial, sobre l'estament mercantil o la menestralia bolcada al comerç i entorpiren el desenvolupament regular de la seva activitat⁷⁹. Dit d'altra manera, els mecanismes adoptats per a l'endeutament col·lectiu estaven perjudicant de forma directa un dels grups més destacats de la comunitat urbana.

3.2 Les reaccions als conflictes generats per l'endeutament col·lectiu: de les mesures de l'administració municipal a les estratègies individuals i a la retòrica dels veïns

Vistes les conseqüències que tingueren tots aquests processos judicials al darrer terç del segle XIV, resulta comprensible que des de la primera i gran onada d'accions d'aquesta mena a la dècada de 1370 el govern local de Girona decidís actuar. No conservem actes del consell suficientment detallades per captar el malestar de certs sectors de l'assemblea, ni tampoc els acords exactes a què s'arribà. En qualsevol cas, l'any 1378, Pere Ferrer, precisament un membre de l'elit mercantil gironina, fou nomenat síndic per vendre noves rendes, els capitals de les quals s'havien de destinar parcialment a

---

també s'han documentat arrestos d'aquesta mena M. Hébert, "Bonnes villes' et capitales régionales", pp. 535-536.

⁷⁹ La repercussió d'aquests procediments es veu clarament en un complex conflicte provocat per un noble del bisbat de Girona a qui alguns ciutadans gironins feren ferma. En reclamar-se al deutor que respongués de les obligacions acumulades, s'insistia que els empenyoraments havien fet estralls en els comerciants i artesans de la ciutat quan eren a Barcelona, ja que els havien provocat molts danys, «majorment car menestral hi ha que no ha altres béns sinó la roba que li han mercade»: AMGI, I.1.2.1 [ordi jurats], llig. 8, reg. 4, f. 44r, 1412/11/10.

compensar les bestretes que hagueren de fer diversos veïns per recuperar els béns que els havien estat confiscats i subhastats⁸⁰.

Molts dels compradors d'aquestes rendes foren els propis mercaders afectats, ja que, en permetre que es retinguessin el capital de la renda, se'ls retornava el valor monetari del que els havia estat embargat i que habitualment ja s'havia taxat i registrat en el moment mateix de la confiscació⁸¹. En altres ocasions, quan el nombre de víctimes de les confiscacions i el valor total de les peces embargades fou menor, l'administració local es limità a signar reconeixements de deute davant de notari a favor d'aquestes víctimes⁸².

Malgrat tot, en el decurs d'aquests esdeveniments afloraren, com veïem a propòsit de l'exercici de càrrecs, veus i actituds crítiques amb els perjudicis que causaven els vincles amb la hisenda local i que resultaven en aquest cas concret de l'espiral d'endeutament insostenible, morositat i represàlies judicials. A més, tot fa pensar que hi hagué persones més ben informades que la resta de la població i, sobretot, conscients de com s'acabaven executant les demandes presentades pels creditors del municipi. Així, diversos ciutadans, molts d'ells comerciants, es dirigiren a la cort de l'infant Joan, primogènit del rei i duc de Girona, per sol·licitar provisions que els permetessin posar els seus béns a resguard de possibles embargaments. Alguns, fins i tot, les aconseguiren pocs mesos abans de les primeres confiscacions que documentem⁸³.

⁸⁰ AMGI, I.3.3.2.4., llig. 15. El consell nomenà síndic Pere Ferrer en una sessió amb data de 9 d'abril de 1378, tot i que probablement no pogué començar a emetre deute per un valor màxim de 82.000 s. fins que no s'obtingué la llicència de l'infant Joan, duc de Girona, el dia 3 de febrer de 1379.

⁸¹ A part de l'exemple de 1378-79, documentem emissions en aquest sentit en dates posteriors, en concret els anys 1393 (AMGI, I.3.3.2.4., RG: 43131, s.f., 1393/06/27 = data de signatura del sindicat), 1398 i 1399 (AMGi, I.3.3.2.4, RG: 43136, f. 29r-154r, 1398/06/04)

⁸² Per exemple, l'any 1394 els jurats i el consell reconegueren deure a un mercader local 20 ll. per l'estimació de dos draps de llana que li foren empenyorats a Barcelona per oficials reials atesa una demanda de coronatge, i 13 ll. a un parell pel mateix motiu: AMGi, I.1.1., n. 29, f. 26r-28r (1394/01/15), f. 34r-v (1394/01/27).

⁸³ Hem localitzat els casos següents. El primer a aconseguir una provisió fou precisament el jurista Pere Moles, assessor de la cort de l'infant Joan durant tota la dècada de 1370 (ACA, C, reg. 1681, f. 164v-165r, 1376/03/29). A continuació ho feren el mercader Joan Say, mitjançant la intercessió d'un metge de la cort reial

Ens interessa sobretot la retòrica que pogué aparèixer en aquestes situacions. Segons recullen els propis documents de concessió redactats pels escrivans de la cancelleria, la majoria havien adduït que, encara que fossin, juntament amb altres ciutadans, rics en mercaderies («eis et aliis civibus et mercatoribus civitatis predictae in facultatibus et mercimoniis inventis uberius opulentes»), sempre que s'anava als seus albergs i botigues a efectuar-se confiscacions s'incorria en un greuge comparatiu i es cometia una gran injustícia, ja que «licet diciores et opulentiores, ad predicta onera [els del municipi] solvenda non existant magne obligati quam alii singulares dicte civitatis». Insistien, a més, que ells bé que contribuïen amb la part que els corresponia en les talles, deutes i pensions a què estava obligada la universitat, i no havien de fer-se responsables de la resta, ni assumir cap càrrega suplementària.

En realitat, no se'ls acabaven tramitant autèntiques cartes d'immunitat que, sota una certa pena, impedissin a l'agent executor prendre els seus béns. I és que, de fet, segons constitucions de Corts de 1363 i de 1365, la monarquia no podia interferir, concedint pròrrogues o exempcions, en les demandes dels creditors davant dels

---

(ACA, C, reg. 1684, f. 122r-v, 1378/05/03), els ciutadans Francesc Santmartí i Pere Desvern (ACA, C, reg. 1793, f. 106v-107r, 1376/05/23), el draper Pere Padrós i el tintorer Pere Llobard (ACA, C, reg. 1792, f. 185r-v, 1376/07/08), els comerciants Pere i Bernat Ferrer (ACA, C, reg. 1793, f. 95v-96v, 1376/09/11), el mercader Francesc Trilla (ACA, C, reg. 1792, f. 219r-v, 1376/12/13), els mercers Pere i Pericó Closella (ACA, C, reg. 1792, f. 220r, 1376/12/20), el draper Jaume Bordils (ACA, C, reg. 1683, f. 35r, 1377/06/12), el mercader Francesc Jalbert (ACA, C, reg. 1795, f. 20v, 1379/04/05) i el mercader Bernat Vilar (ACA, C, reg. 1797, f. 9r-v, 1381/01/16). També documentem el cas d'una dona, Beatriu, esposa del draper Bernat Ferrer, que, malgrat l'obligació feta pel seu marit per a l'acceptació (i previsió de retorn hipòtic) del dot aportat en el matrimoni, demanà que només se li poguessin exigir responsabilitats en els deutes en què signés ella personalment: ACA, C, reg. 1792, f. 222r-v, 1376/11/26. La muller del mercader Arnau Ramada féu el mateix: ACA, C, reg. 1792, f. 231v-232r, 1376/12/24. Potser la culminació de tot aquest fenomen fou un privilegi atorgat pel rei Joan l'any 1393 en què s'establí que els mercaders i tots els singulars de la ciutat de Girona i de la vila de Sant Feliu de Guíxols no podrien ser presos per deutes de la universitat tocants a demandes del rei o de la reina, ni tampoc podrien ser víctimes d'empenyoraments o marques: J. Boadas i L. E. Casellas (dirs.), *Catàleg de pergamins*, doc. 639, 1393/02/22, València . Això no obstant, pel que hem vist, hi hagué execucions que afectaren béns de particulars en dates posteriors.

impagaments de deute censal⁸⁴. D'aquí que les provisions expedides fossin força ambigües sobre els límits exactes del que es protegia. En general, es limitaven a apuntar que s'agreugés el mínim l'afectat i, només en cas que fos inevitable, es fes «*executionem aliquam minime*» en els seus béns i que «*pro parte ipsum solvere contingentem cum ad dictam universitatem super solutionem eis fienda*», és a dir que es tingués només en compte la part amb que contribuïa a la comunitat. Malgrat tot, aquestes concessions probablement foren utilitzades pels seus beneficiaris per dissuadir els saigs disposats a executar-los els béns com a membres de la universitat.

Les esmentades provisions de la cort del primogènit del Cerimoniós d'entorn de 1380, així com els discursos que les acompanyaven, il·lustren bé com reaccionaren els habitants d'una ciutat com Girona per evitar de ser objecte dels processos judicials iniciats contra el municipi al darrer terç del Tres-cents. Tal com hem vist, entre els sectors d'electes per als òrgans polítics del govern local o de candidats potencials a ser designats per assumir un càrrec transitori o sindicat, aparegueren casos de particulars que subratllaren la cara negativa de participar directament en l'administració local i denunciaren les dificultats de conciliar aquest servei amb els afers privats. Si baixem a un altre estadi de les vinculacions entre la població i l'administració municipal, en la que es basava en l'obligació del conjunt de veïns en els deutes emesos en nom de "tota" la universitat, augmenten els presumptes agreujats: hi havia un nombre important de víctimes de confiscacions i també una xifra elevada de ciutadans que buscaren la protecció de la cort reial.

Els exemples a què hem passat revista en apartats precedents podien ser molt puntuals i respondre a circumstàncies personals. Per contra, quan al darrer terç del segle XIV la insolvència de la tresoreria municipal amenaçà directament els establiments comercials i els negocis de molts gironins, es féu patent una

---

⁸⁴ A propòsit de la legislació sobre el deute públic dels municipi: M. Turull i P. Verdés, "Sobre la hisenda municipal", pp. 121-154, especialment pp. 140-143. Segons s'hi explica, però, constitucions com les mencionades i la seva confirmació posterior només representaven una «cara de la moneda», per l'altra el rei no deixava de concedir pròrrogues i sobreseïments.

desafecció cada cop més general respecte dels òrgans del govern local. És a partir de la dècada de 1380 i fins aproximadament 1420, tal com hem vist, coincidint amb l'etapa més convulsa que visqué el govern local dins de l'època en què ens centrem, que en més ocasions es convocà el consell per decidir l'aplicació de determinades mesures fiscals d'urgència i no s'aconseguí (o s'esgrimí que no s'havia assolit) l'assistència mínima per aprovar-les⁸⁵.

Així mateix, en altres moments es reuní l'assemblea, però els presents es resistiren a signar els poders i contractes necessaris per a la constitució de síndics, de manera que calgué anar gairebé casa per casa a reclamar les signatures corresponents, sovint amb l'acompanyament d'oficials reials armats⁸⁶. I, fins i tot, el rei Martí I, com ja havia fet una quarantena d'anys abans el seu germà Joan, aleshores duc de Girona, hagué de tornar a pronunciar-se amb claredat sobre el problema de les fermances i adoptar mesures rigoroses⁸⁷.

⁸⁵ Això es documenta, per exemple, la primavera i l'estiu de 1386, quan calia buscar una fórmula de finançament de les obres de les muralles, però era impossible perquè el consell no es congregava malgrat diversos intents: AMGi, I.1.1., n. 15, f. 50v (1386/06/17), f. 51r-v (1386/06/22), f. 57v-59v (1386/07/17 i 1386/07/18). Es topà amb dificultats similars el febrer de 1390 en haver-se de deliberar sobre les mesures per recaptar la paga d'un fogatge i pecúnia per al reforçament dels murs de la ciutat: AMGi, I.1.1., n. 20, f. 24r-26r, 1390/02/19. En el marc de les primeres temptatives per a l'erecció del principat de Girona a favor de l'infant Alfons, fill de Ferran I, també es convocà algun cop el consell sense èxit: AMGi, I.1.1., n. 43, f. 29v, 1414/02/14. En conseqüència, en més d'una ocasió els jurats hagueren de recórrer al batlle reial perquè compel·lís els consellers a reunir-se i, si això no fou suficient, s'arribà a sol·licitar una provisió reial: AMGi, I.1.1., n. 30, f. 13v (1394/07/06), f. 25r (1394/08/07); AMGi, I.1.1., n. 33, f. 6r, 1397/02/20; AMGi, I.1.1., n. 37, f. 12r-17r, 1402/04/13; AMGi, I.1.1., n. 50, f. 36r-37r, 1430/10/06.

⁸⁶ De vegades, es negaven a signar uns pocs prohoms concrets que, a més, volien que constés explícitament en acta la seva exclusió dels contractes: AMGi, I.1.1., n. 21, f. 22v-24r, 1390/05/28. Altres cops, com dèiem, fou necessària la intervenció de saigs dels representats del rei a la ciutat: AMGi, I.1.1., n. 16 bis., f. 12r, 1387/01/05; AMGi, I.1.1., n. 21, f. 104r, 1390/09/15; AMGi, I.1.1., n. 23, f. 37r, 1391/02/21; AMGi, I.1.1., n. 24, f. 11v-16r, 1391/05/27.

⁸⁷ L'any 1402, el monarca manà als seus oficials fer signar a tots els singulars sota l'amenaça de la imposició de penes i que, a més, li fessin arribar una nòmina «ipsorum firmare nolencium (...) quia ipsos puniemus [el propi monarca] tanquem perturbatores negociorum utilitatem rei publice dicte civitatis tangencium»: G. Juliol (ed.), *Llibre Vermell*, doc. 81 (1402/03/01).

Consideracions finals

Mentre que, com apuntàvem al principi, diversos estudis han demostrat que la resposta a les demandes fiscals i la contracció de deute de forma col·lectiva havien servit de catalitzadors de la identitat política local a la Catalunya de la primera meitat del segle XIV, al llarg d'aquest article hem intentat veure si la forma de concebre aquesta relació entre els individus i la seva comunitat tingué manifestacions i expressions peculiars o, fins i tot, si pogueren canviar amb l'augment de les dificultats financeres de les hisendes locals de la segona meitat de la centúria.

Tot i que només hem pogut oferir una primera aproximació a partir d'un cas concret, els diversos episodis que hem documentat de la Girona entre 1350 i 1440 posen en relleu una experiència de l'exercici de càrrecs municipals o de les diferents formes de participació en l'administració local amb força matisos.

Per una banda, hem detectat discursos entorn del servei a la cosa pública com una acció honrosa i de l'amor a la ciutat com a font de legitimació. Per l'altra, en canvi, han aflorat representacions d'individus excessivament perjudicats per haver ocupat un ofici o haver assumit un sindicat en nom de la comunitat en una mesura que anava molt més enllà del valor de sacrificar-se de manera raonable pel bé comú. En aquest sentit més negatiu hem vist, també, com s'exclamaven les víctimes de confiscacions a particulars en el marc d'execucions contra el municipi i reivindicaven la part proporcional a la seva contribució dins del global de les obligacions concretes per la universitat.

En definitiva, tot condueix a pensar que la cuirassa d'una identitat col·lectiva que unia els ciutadans davant d'instàncies externes com l'administració reial o els creditors forans, en els temps de clarobscur de les darreries del segle XIV i principis del segle XV, presentava reflexos distints. Les estretors econòmiques de la hisenda local i els conflictes subsegüents de ben segur que afavoriren l'eclosió d'aquesta amalgama de representacions i discursos sobre el fet de participar en l'administració local⁸⁸.

---

⁸⁸ De fet, com posen en relleu diversos autors, les característiques (o fins i tot l'existència) d'un discurs identitari elaborat com el que representen els memorials

A més, fins a cert punt, és possible establir línies de causalitat entre els vèrtexs d'endeutament i els problemes financers de la tresoreria municipal i la freqüència de renúncies a càrrecs, la desafecció als consells o les protestes de síndics i clavaris. Amb tot, no assistim en cap cas a una evolució lineal i perfectament paral·lela entre l'estat dels comptes i les construccions identitàries entorn del servei a la cosa pública. Comptat i debatut, dels retards en el pagament de pensions de censals, de la morositat dels contribuents o de les pressions dels creditors a la cristallització d'aquests discursos hi havia entremig moltes altres dinàmiques de confrontació social enormement complexes que no podem obviar.

Encara que, com dèiem, potser és una quimera avaluar quina part de veritat resta en tots els discursos d'aquests ciutadans, sí que seria una línia de recerca interessant de continuar el seguiment de determinats discursos i dels seus actors tot contrastant el que afirmaven amb la seva trajectòria real en les administracions. En conseqüència, l'emergència de construccions identitàries i el seu estudi ens hauria de servir de guia per endinsar-nos de nou en la complexa relació entre els individus i les seves comunitats.

I és que, al capdavall, la investigació sobre les identitats en el marc de les ciutats catalanes de la Baixa Edat Mitjana hauria de contribuir, per damunt de tot, a visions més polièdriques d'aquestes societats urbanes. Ens hauria de convidar, per exemple, a repensar a partir d'estudis de cas (com el que duem a terme per Girona, però també d'altres poblacions significatives del principat) la relació, potser menys sistemàtica del que sovint s'ha suposat, entre governs municipals i elits. Alhora, aprofundint en la idea de l'exercici d'oficis com una càrrega en un sentit polisèmic (honrosa d'entrada, però perjudicial traspassats certs límits) o en la qüestió de les dimissions i de la poca assistència a les assemblees, es podrien assajar noves línies d'interpretació de l'evolució d'aquestes institucions de base local més

---

de greuges dels magistrats d'alguns ciutats de la dècada de 1390, molts dels tractats més influents de la magna obra de Francesc Eiximenis o d'altres productes literaris coetanis com la *Doctrina Compendiosa* són el viu reflex d'uns temps controvertits en què molts aspectes de les institucions públiques i els seus vincles amb la població foren objecte de discussió: F. Sabaté, "El poder soberano en la Cataluña bajomedieval", pp. 483-527, P. Verdés, "La teoría del gasto público en la Corona de Aragón", en premsa; R. Soler, *Doctrina Compendiosa*, pp.21-27.

enllà del paradigma clàssic de la contínua concurrència entre els prohoms locals per acaparar-les.

Així, hem constatat variants i manifestacions contradictòries de la identitat política que resultava de la vinculació entre habitants i municipis. Tanmateix, ara cal evitar de caure en el parany de relacionar per defecte els individus i famílies que es presentaven com a fidels servidors de la cosa pública amb els membres més distingits de l'estament superior de la ciutadania i les "víctimes" de les opressions de la universitat amb els mercaders i els menestrals. Analitzant-ho atentament de ben segur que trobarem casos de tota mena.

Com hem vist, la relació entre individus i comunitats fou controvertida des de temps immemorials. Amb tot, l'etapa entre el tombant dels segles XIV i XV a les ciutats catalanes es presenta com un laboratori excepcional per analitzar aquestes visions contradictòries de l'exercici d'oficis i de les vinculacions de tota mena amb l'administració local. Només tenint en compte això, entendrem una mica millor Eiximenis tant en la cita inicial com quan, en el capítol final del *Regiment de la cosa pública*, posteriorment incorporat al *Dotzè del Crestià*, s'afanyà a refutar tres proverbis que devien circular a la Corona d'Aragó del tombant dels segles XIV i XV entorn de la relació de l'individu amb la cosa pública. Un d'ells sentenciava: «qui serveix a comú no serveix a nengú»⁸⁹.

Bibliografia

- Amat, Joan Carles. *Quatre-cents aforismes cathalans*, Barcelona, 1718, Barcelona, 1636.
- Bajet Royo, Montserrat. *El jurament i el seu significat jurídic al principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII): Edició de la*

---

⁸⁹ F. Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, cap. XXXVIII. Cal tenir en compte que també esmentà i respongué al proverbi l'autor de la *Doctrina Compendiosa*: R. Soler, *Doctrina Compendiosa*, cap. 16. I la dita encara seguia viva gairebé tres segles després: «Lo qui serveix a comú/, serveix tots, y a ningú». La recull J. C. Amat en la seva compilació d'aforismes apareguda l'any 1636: J. C. Amat, *Quatre-cents aforismes catalans*, f. 10r.

- «*Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV*», Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2009.
- Barrio Barrio, Juan Antonio. “Espacios de identidad política urbana en la Península Ibérica, siglos XIII-XV. Dossier monográfico”, a *Anales de la Universidad de Alicante*. Historia Medieval, n. 16, 2009-2010, pp. 13-274.
- Batlle Gallart, Carme. *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XIV*, Barcelona, CSIC, 1973, 2 vols.
- Batlle Gallart, Carme – Ferrer Mallol, Maria Teresa et alii (eds.). *El “Llibre del Consell” de la ciutat de Barcelona. Segle XIV: les eleccions municipals*, Barcelona, CSIC-IMF, 2007.
- Blockmans, Wim – Janse, Antheun (eds.). *Showing Status: Representations of Social Positions in the Late Middle Ages*, Turnhout, Brepols, 1999.
- Boades Raset, Joan – Casellas Serra, Lluís-Esteve (dirs.). *Catàleg de pergamins del fons de l’Ajuntament de Girona (1144-1862)*, vol. I, Barcelona-Girona, Fundació Noguera – Ajuntament de Girona, 2005.
- Boone, Marc – Lecuppre-Desjardin, Élodie – Sosson, Jean-Pierre (eds.). *Le verbe, l’image et les représentations de la société urbaine au Moyen Âge*, Anvers-Apeldoorn, Garant, 2002.
- Boone, Marc – Stabel, Peter (eds.). *Shaping Urban Identity in Late Medieval Europe*, Leuven-Apeldoorn, Garant, 2000.
- Boucheron, Patrick. “Les enjeux de la fiscalité directe dans les communes italiennes (XIIIe-XVe siècles)”, a Denis Menjot - Manuel Sánchez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, vol. 2, Les systèmes fiscaux, Toulouse, Privat, 1999, pp. 153-167.
- Chittolini, Giorgio – Johanek, Peter (a cura di), *Aspetti e componenti dell’identità urbana in Italia e in Germania (secoli XIV-XVI)*, Bolonia-Berlin, il Mulino-Duncker&Humblot, 2003.
- Cortiella Òdena, Francesc. *Una ciutat catalana a darreries de la Baixa Edat Mitjana: Tarragona*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona, 1984.

- Crouzet-Pavan, Élisabeth – Lecuppre-Desjardin, Élodie (eds.). “Les mots de l’identité urbaine à la fin du Moyen Âge” (dossier monogràfic), a *Histoire Urbaine*, n. 35, 2012, pp. 5-130.
- Daileader, Philip. *True Citizens: Violence, Memory and Identity in Medieval Perpignan*, Leiden-Boston-Köln, Brill, 2000.
- Eiximenis, Francesc. *Regiment de la cosa pública*, edició del pare Molins de Rei, Barcelona, Barcino, 1927.
- Evangelisti, Paolo. “Credere nel mercato, credere nella res publica: La comunità catalano-aragonesa nelle proposte e nell’ azione política di un esponente del francescanesimo mediterraneo: Francesc Eiximenis”, a *Anuario de Estudios Medievales*, n. 33/1, 2003, pp. 69-117.
- . “Il valore di Cristo. L’autocomprensione della comunità política in Francesc Eiximenis”, a *Enrahonar*, n. 42, 2009, pp. 65-90.
- Falcón Pérez, María Isabel. *Organización municipal de Zaragoza en el siglo XV. Con notes acerca de los orígenes del régimen municipal en Zaragoza*, Zaragoza, Departamento de Historia Medieval de la Facultad de Filosofía y Letras, 1978.
- Fenster, Thelma – Smail, Daniel Lord (eds.). *Fama: The Politics of Talk and Reputation in Medieval Europe*, Ithaca-London, Cornell University Press, 2003.
- Fernández Trabal, Josep. *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Barcelona, Ajuntament de Girona – Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995.
- . “De «prohoms» a ciudadanos honrados. Aproximación al estudio de las elites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV)”, a *Revista d’Història Medieval*, n. 10, 1999, pp. 331-372.
- Font Rius, Josep Maria, “La comunitat local o veïnal” a *Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya*, vol. I, Barcelona, 1991, pp. 491-576.
- Garcia Edo, Vicent (ed.). *El Llibre Verd Major de Perpinyà (segle XII-1395)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2010.
- García Marsilla, Juan V. *Vivir a crédito en la Valencia medieval: De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, Valencia, Publicacions de la Universitat de València, 2002, pp. 39-43.
- Guilleré, Christian. “Política i societat: Els jurats de Girona (1323-1376)”, a Christian Guilleré (coord.), *Diner, poder i societat a la*

- Girona del segle XIV*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 67-87.
- . “Reacció social i agitació menestral a Girona: entorn d’un privilegi de l’infant Joan” a Christian Guilleré (coord.), *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 89-117.
- . *Girona al segle XIV*, Barcelona, Ajuntament de Girona – Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1993-94, 2 vols.
- . “Un exemple de fiscalité urbaine indirecte: les impositions géronaises aux XIVe et XVe siècles”, a Menjot, Denis, – Sánchez, Manuel (ed.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 2, Les systèmes fiscaux*, Toulouse, Privat, 1999, p. 423-445.
- . *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, Barcelona-Girona, Fundació Noguera – Ajuntament de Girona, 2000.
- . “Structures et pratiques de gestion financière et fiscale à Gérone à la fin du Moyen Âge”, a Denis Menjot – Manuel Sánchez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, 4 (La gestion de l’impôt: méthodes, moyens, résultats), Toulouse, Privat, 2004, pp. 39-55.
- Hébert, Michel. “«Bonnes villes» et capitales régionales: fiscalité d’État et identités urbaines en Provence autour de 1400”, a Denis Menjot – Albert Rigaudière – Manuel Sánchez (dirs.), *L’impôt dans les villes de l’Occident méditerranéen XIIIe-XVe siècles*, Paris, Comité pour l’Histoire Économique et Financière de la France, 2005, pp. 527-541.
- Jara Fuente, José Antonio – Martin, Georges – Alfonso Antón, Isabel (eds.). *Construir la identidad en la Edad Media: poder y memoria en la Castilla de lo siglos VII a XV*, Cuenca, Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2010.
- Jara Fuente, José Antonio. “Con mucha afecçión e buena voluntad por seruir a bien público: La noción “bien común” en perspectiva urbana. Cuenca en el siglo XV”, a *Studia Historica. Historia Medieval*, n. 28, 2010, pp. 55-82.
- . “Percepción de “sí”, percepción del “otro”: la construcción de identidades políticas urbanas en Castilla (El concejo de Cuenca en

- el siglo XV)", a *Anuario de Estudios Medievales*, n. 40/1 (2010), pp. 75-92.
- (coord.). "La definición de la identidad urbana. Vocabulario político y grupos sociales en Castilla y Aragón en la Baja Edad Media" (dossier monogràfic), a *Hispania*, vol. LXXI, n. 238, 2011. pp. 315-466.
- Juliol Albertí, Griselda (ed.). *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, Barcelona – Girona, Fundació Noguera – Ajuntament de Girona, 2001.
- Kermode, Jennifer I. "Urban decline? The flight from office in late medieval York", a *The Economic History Review*, 2nd series, n. 35/2, 1982, pp. 179-198.
- Laliena Corbera, Carlos. "Las transformaciones de las elites políticas de las ciudades mediterráneas hacia 1300: cambios internos y movilidad social", a Sandro Carocci (ed.), *La mobilità sociale nel Medioevo*, Roma, École Française de Rome, 2010, pp. 147-185.
- Lecuppre-Desjardin, Elodie – Van Bruaene, Anne-Laure (eds.). *De bono communi: the discourse and practice of the common good in the European city, 13th-16th c.*, Turnhout, Brepols, 2010.
- Martí Arau, Albert. "Endeutament censal i crisi financera a una vila senyorial: Castelló d'Empúries (1381-1393)", a Manuel Sánchez (ed.), *La deuda pública en la Catalunya bajomedieval*, Barcelona: CSIC-IMF, 2009, pp. 153-219.
- Martí Sentañes, Esther. *Lleida a les Corts: els síndics municipals a l'època d'Alfons el Magnànim*, Lleida, Universitat de Lleida, 2006.
- Mieres, Tomàs, *Apparatus super Constitutionibus Curiarum Generalium Cathalonie*, Barcelona, Cormelles, 1621, vol. II.
- Montagut Estragués, Tomàs de, "La doctrina medieval sobre el *munus* y los *comuns* de Tortosa", a *Homenaje in memoriam Carlos Díaz Rementería*, Huelva, Universidad de Huelva, 1998, p. 475-489.
- Morelló Baget, Jordi. "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona: Valls a principis del segle XV", a Manuel Sánchez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, Barcelona, CSIC-IMF, 1999, pp. 219-254.
- . *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls, segles XIV-XV*, Barcelona, CSIC-IMF, 2001.

- . “Les résistances à l’impôt dans les municipalités catalanes (du XIIIe au XIVe siècle): tentative de synthèse”, a Denis Menjot – Albert Rigaudière – Manuel Sánchez (dirs.), *L’impôt dans les villes de l’Occident méditerranéen XIIIe-XVe siècle*, Paris, Comité pour l’Histoire Économique et Financière de la France, 2005, pp. 398-426.
- Orti Gost, Pere – Sánchez Martínez, Manuel – Turull Rubinat, Max. “La génesis de la fiscalidad municipal en Cataluña”, a *Revista d’Història Medieval*, n. 7, 1996, pp. 115-134.
- Orti Gost, Pere. “Les impositions municipales catalanes au XIVe siècle”, a Menjot, Denis, – Sánchez, Manuel (ed.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 2, Les systèmes fiscaux*, Toulouse: Privat, 1999, pp. 399-422.
- . *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, Barcelona, CSIC-IMF, 2000.
- . “El Consell de Cent durant l’Edat Mitjana”, a *Barcelona, Quaderns d’Història*, n. 4, 2001, pp. 21-48.
- . “Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi”, a Manuel Sánchez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007, pp. 257-282 (Quaderns d’Història, 13).
- Prodi, Paolo. “Introduzione: evoluzione e metamorfosi delle identità collettive” a Paolo Prodi-Wolfgang Reinhard (a cura de), *Identità collettive tra Medioevo ed Età Moderna*, Convegno Internazionale di Studio, Bologna, Clueb, 2002, pp. 9-27.
- Reixach Sala, Albert. “Finanzas municipales y banca privada en la Cataluña bajomedieval: los cambistas y la hacienda local de Gerona (1330-1380)”, a *Actas VI Simposio Internacional de Jóvenes Medievalistas Lorca 2012*, Murcia, 2013, en premsa.
- . “Los tesoreros del municipio de Gerona (1350-1440): hacienda local y redes financieras en la Cataluña bajomedieval”, a Imanol Vitores – David Carvajal – Javier Añibarro (eds.), *Poder, fisco y mercado: la ciudad y sus redes en la Baja Edad Media*, Madrid, 2013, en premsa.
- Richard, Olivier. *Mémoires bourgeoises: Memoria et identité urbaine à Ratisbonne à la fin du Moyen Âge*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2009.

- Rubió i Lluch, Antoni (ed.). *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409): Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001 [edició facsímil d'original de 1921], pròleg de Maria-Teresa Ferrer i Mallol.
- Rubio Manuel, Daniel. "L'estructura diplomàtica dels censals morts i els violaris", a Josep Serrano Daura (ed.), *El territori i les seves institucions històriques*, vol. II, Barcelona, Fundació Noguera, 1999, pp. 843-863.
- Rubio Vela, Agustín. *Epistolari de la València Medieval (II)*, València-Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- Sabaté Curull, Flocel. *El territori de la Catalunya medieval: Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1997.
- . "La insolvència municipal a la segona meitat del segle XIV", a Manuel Sánchez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*, Barcelona, CSIC, 1999, pp. 255-280.
- . "El poder soberano en la Cataluña bajomedieval: definición y ruptura", a François Foronda – Jean-Philippe Genet – José Manuel Nieto Soria (dir.), *Coups d'État à la fin du Moyen Âge?*, Madrid, Casa de Velázquez, 2005, pp. 483-527.
- . "Estamentos, soberanía y modelo político en la Cataluña bajomedieval", a *Aragón en la Edad Media*, n. 21, 2009, pp. 245-278.
- . "Oligarchies and social fractures in the cities of late medieval Catalonia", a María Asenjo (ed.), *Oligarchy and patronage in late medieval Spanish urban society*, Turnhout, Brepols, 2009, pp. 1-27.
- . "Identitats", a Flocel Sabaté – Maite Pedrol (dirs.), *Identitats: Reunió científica XIV Curs d'Estiu Comtat d'Urgell (Balaguer 1-3 de juliol)*, Lleida: Pagès, 2012, pp. 9-22.
- . "El naixement medieval d'una identitat urbana i burgesa", a *Ibidem* (coord.), *L'Edat Mitjana. Món real i espai imaginat*, Barcelona-Catarroja, Afers, 2012, pp. 111-125.
- . "Els referents històrics de la societat: identitat i memòria", a *Ibidem* (coord.), *L'Edat Mitjana. Món real i espai imaginat*, Barcelona-Catarroja, Afers, 2012, pp. 13-35.

- Sales i Favà, Lluís. “Los libros de la corte del baile: fuente para el estudio de las élites urbanas y sus actividades financieras en el noreste catalán (s. XIV-XV)”, a Antonio Collantes de Terán Sánchez – Juan Antonio Bonachía Hernando (coords.), *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV-XVI)*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 2010, pp. 249-265.
- Sánchez, Manuel (ed.). *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona: CSIC-IMF, 2009.
- Sánchez, Manuel – Gassiot, Sílvia. “La «Cort General» de Barcelona (1340) y la contribución catalana a la guerra del Estrecho”, a *Les Corts a Catalunya*. Actes del Congrés d’Història Institucional (1988), Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, pp. 222-240.
- Sánchez, Manuel – Furió, Antoni – Sesma Muñoz, Ángel. “Old and New Forms of Taxation in the Crown of Aragon (14th-14th centuries)”, Simonetta Cavaciocchi (ed.). *La fiscalità nell’economia europea secc. XIII-XVIII. Atti della Trentanovesima Settimana di Studi (22-26 abril 2007)*, Firenze, Firenze University Press, 2008, pp. 99-130.
- Sesma Muñoz, Ángel (coord.). *La Corona de Aragón en el centro de su historia: 1208-1458. El Interregno y el Compromiso de Caspe*, Zaragoza: Gobierno de Aragón-CEMA, 2012.
- Sobrequés Vidal, Santiago. “Régimen municipal gerundense en la baja edad media. La “insaculación””, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, n. 10, 1955, pp. 165-234.
- Soler, Ramon. *Doctrina Compendiosa. Francesc Eiximenis discutint d’ètica professional amb els jurats de València. Per un anònim, potser Ramon Soler, l’any 1396*, edició de Curt Wittlin, València, Denes, 2006.
- Todeschini, Giacomo. “La reputazione economica come fattore di cittadinanza nell’Italia dei secoli XIV-XV” a Lori Sanfilippo – Antonio Rigon (a cura de), *Fama e publica vox nel Medioevo*. Atti del convegno di Studio svoltosi in occasione della XXI edizione del Premio internazionale Ascoli Piceno 2009, Roma, Istituto Italiano per il Medio Evo, 2011, pp. 105-118.
- Torras Serra, Marc. “El sistema de redacció del manifests a Barcelona i Manresa a inicis del segle XIV”, a *Acta històrica et archaeologica mediaevalia*, n. 22, 2001, p. 339-350, pp. 347-348.

- Turull Rubinat, Max. "Universitas, commune, consilium": sur le rôle de la fiscalité dans la naissance et le développement du Conseil (Catalogne, XIIe-XIVe siècles)", a B. Durand i L. Mayali (eds.), *Excerptiones iuris: Studies in Honor of André Gouron*, Berkeley, The Robbins Collection, 2000, p. 637-677.
- . "Nuevas hipótesis sobre los orígenes de los Consejos municipales en Cataluña (siglos XII-XIII): algunas reflexiones", a *Anuario de Historia del Derecho Español*, n. 72, 2002, pp. 461-471.
- . "Síndicos a Cortes, perfil social, político e institucional de los representantes ciudadanos a Cortes y Parlamentos en Cataluña (1333-1393)", a *Ibidem*, *El gobierno de la ciudad medieval: Administración y finanzas en las ciudades medievales catalanas*, Barcelona, CSIC-IMF, 2009, pp. 213-252.
- Turull Rubinat, Max – Verdés Pijuan, Pere, «Sobre la hisenda municipal a Constitucions y altres drets de Cathalunya (1704)» a Manuel Sánchez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña Medieval*, Barcelona: CSIC, 1999, p. 121-154, especialment pp. 140-143.
- . "Gobierno municipal y fiscalidad en Cataluña durante la Baja Edad Media", *Anuario de Historia del Derecho Español*, n. 76, 2006, pp. 507-530.
- Vela Aulesa, Carles. "Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades. Evolució del control municipal sobre la qualitat de les espècies i les drogues (segles XIV-XV)", a *Barcelona Quaderns d'Història*, n. 5, 2001, pp. 19-45.
- Verdés Pijuan, Pere. "Administrar les pecúnies e béns de la universitat". La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi català a la baixa Edat Mitjana, Barcelona, Universitat de Barcelona, tesi doctoral inèdita, 2004.
- . "«Car vuy en la Cort no s'i fa res sens diners». En torno a la negociación entre la villa de Cervera y el rey durante la baja Edad Media", a Maria Teresa Ferrer i Mallol – J.M Moeglin, Stéphane Péquignot – Manuel Sánchez (eds.), *Negociar en la Edad Media*. Actas del Coloquio celebrado en Barcelona 14-16 octubre 2004, Barcelona, CSIC, 2005, pp. 185-214.

- . “La ciudad en el espejo: hacienda municipal e identidad urbana en la Cataluña bajomedieval”, a *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, n. 16, 2009-10, p. 137-173.
  - . “«Atès que la utilitat de la universitat deu precehir lo singular»: Discurso fiscal e identidad política en Cervera durante el s. XV”, a *Hispania*, LXXI-238, 2011, pp. 409-436.
  - .“«Car les talles són difícils de fer e pijors de exigir». A propósito del discurso fiscal en las ciudades catalanas durante la época bajomedieval”, a *Studia Historica, Historia Medieval*, n. 30, 2012, pp. 129-153.
  - . “Fiscalidad urbana y discurso franciscano en la corona de Aragón (s. XIV-XV)” a Massimo Carlo Giannini (ed.), *Fiscalità e religione nell’Europa catòlica: teorie, linguaggi e pratiche (secoli XIV-XIX)*, Roma, Vialli, en premsa.
  - . “La teoría del gasto público en la Corona de Aragón: El Dotzè del Crestià (1385)”, en premsa.
- Verdés Pijuan, Pere – Turull Rubinat, Max. “Els municipis catalans a l’època de Jaume I”, a Maria Teresa Ferrer i Mallol (ed.), *Jaume I: commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, 2011, pp. 193-208.

